

Kide

Lapin
yliopiston
yhteisölehti
6•2004

Artikkelit

- 6 **Leo Pekkala:** Opettajankoulutusta vai -kasvatusta?
- 10 **Eija Valanne:** Huomisen kansankynttilät
- 12 **Helinä Konttinen:** Eila Mäkitalo, "mukava täti"
- 14 **Tuula Matikainen:** Erityisopetus osana luokanopettajan ammattitaitoa
- 16 **Sari Poikela:** Opettaja - papukajaja vai asiantunteva ohjaaja?
- 18 **Helena Koskinen:** Tulevaisuuden opettaja - juurillaan tässä ajassa
- 20 **Miia Hast:** Uuden opettajuuden haasteet työn ja teknologiakasvatuksen kompetenssissa
- 22 **Tanja Manner-Raappana:** Mediakasvattajana median ja kasvatuksen ristiaallokossa
- 26 **Partow Izadi:** Tulevaisuuskasvatus ja kasvatuksen tulevaisuus
- 31 **Lotta Viikari ja Leila Juanto:** Opiskelijasta maisteriksi - opettajatuutori tien tasoittajana?
- 34 **Olli Tiuraniemi:** Anatoli Zaharov on maapallon ainoa turjansaamea puhuva mies

Harjoittelukoulun oppilaiden ohjeita Eila Mäkitalolle eläkepäivien viettoon, s. 12-13.

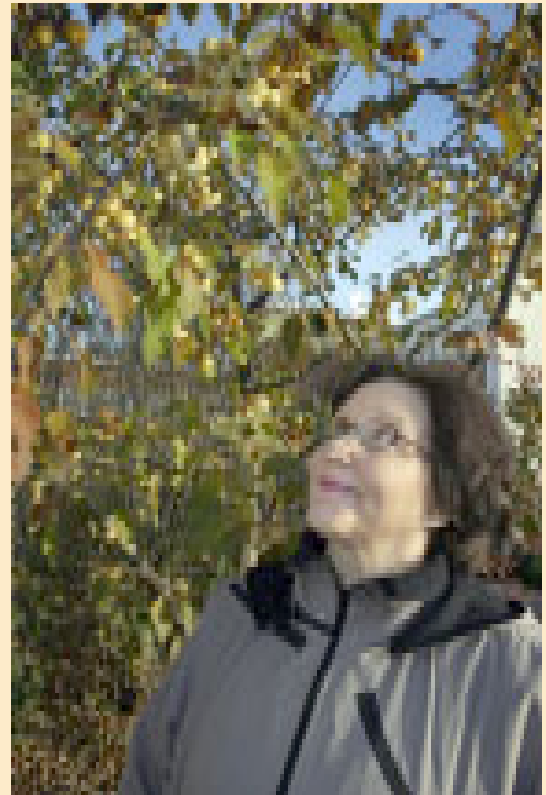
Kasvatustieteiden
tiedekunnan historiaa
kuvin ja sanoin, s. 24-25.

“Kokoaikaisen ja osa-aikaisen erityisopetuksen määrä on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Opettajat kokevat tilanteen vaikeaksi. Tutkijat ihmettelevät tilannetta. Poliittiset päättäjät eri tasoilla harmittelevat tilannetta.

- Erityisoppilas toivoo saavansa erityisopetusta. Hän toivoo, että opettaja olisi erityisen mukava ja auttaisi häntä oppimisen eri vaiheissa erityisin menetelmin oppimaan erityisen mielenkiintoisia erityisasiota.

Mistä erityisopetuksen tarve tulee? Miksi perheistä sääntää oppivelvollisuuskouluun entistä enemmän erityistukea tarvitsevia pikku kansalaisia? Joitain syitä tiedetäänkin. Osa oppimisvaikeuksien syistä jää edelleen tuntemattomiksi.”

KT Tuula Matikaisen artikkeli, s. 14-15

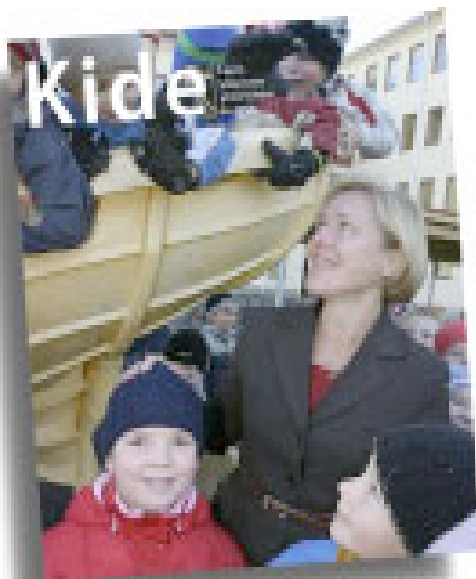
“

Millainen on tulevaisuuden opettaja on ollut Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan toiminnan ydinkysymys sen yli 25-vuotisen historian ajan. Tässä lehdessä tiedekunnan opettajat valottavat tulevaisuuden opettajuutta eri näkökulmista.

”

Kaarina Määttä

- 5 **Pääkirjoitus**, Kaarina Määttä
- 29 **Kolumni**, Kari E. Nurmi
- 30 **Siula**, Hannu Takkula
- 35 **Alumni**, Ilkka Mäkitalo
- 36 **Väitökset**
- 37 **Lyhyesti**
- 42 **Hiutaleita**, Aini Linjakumpu

Lapin yliopiston harjoittelukoulun rehtori Eija Valanne välitunnilla koulun pihalla oppilaiden kanssa.
Valokuva: Arto Liiti

TOIMITUS

Päätoimittaja

Irma Kuukasjärvi
puh. (016) 341 2217, gsm. 040 571 1960
fax. (016) 341 2207,
e-mail: Irma.Kuukasjarvi@ulapland.fi

Vastaava toimittaja

Olli Tiuraniemi
puh. (016) 341 2230, gsm. 0400 695 418
fax. (016) 341 2207,
e-mail: Olli.Tiuraniemi@ulapland.fi

Ulkoasu ja taitto

Niina Huuskonen
puh (016) 341 3247, gsm 040 740 2237
fax. (016) 341 2207,
e-mail: Niina.Huuskonen@ulapland.fi

Valokuvat

Arto Liiti

Avustaja

Helinä Konttinen

JULKAISIJA

Lapin yliopisto/Viestintä
PL 122, 96101 ROVANIEMI
tiedotus@ulapland.fi

ILMOITUKSET

Ilmoitusvaraukset, tilaukset ja osoitteenmuutokset

Leila Tauriainen,
puh. (016) 341 2250,
fax. (016) 341 2207,
e-mail: tiedotus@ulapland.fi

Ilmoituskoot

Takakansi
170 x 200 mm
Sisäsivut
Kokosivu 170 x 220 mm
Puolisivua, vaaka 170 x 110 mm
Puolisivua, pysty 85 x 220 mm

Seuraava Lapin yliopiston Kide ilmestyy joulukuussa 2004.

Painos: 3700 kpl
Painopaikka: Kalevaprint Oy,
Oulu 2004

ISSN 0787-0965

<http://www.ulapland.fi/kide>

Inhimillisyyden ratkaisee

Lapset ovat meidän peilimme ja yhteiskunnan kuva. Tulevaisuudessakin lapsen elämän perusta on niiden ihmisen vastuulla, jotka elävät hänen kanssaan kotona ja koulussa. Upeat ulkoiset tilat tai kehittyneinkään tietotekniikka eivät riitä takaamaan suotuisaa henkistä oppimisympäristöä tai myönteistä kehitystä. Eikä oppilasta voi kasvattaa kuin pörssiyhtiötä, ei indeksien eikä markkinatalouden odotusten mukaan. Jokainen oppija etenee omaa tahtiaan sen tuen ja kannustuksen viitoitamana, jota hän kohtaa vuorovaikutuksessa opettajien ja muiden kasvattajien kanssa. Inhimillistä kanssakäymistä ei voida korvata tulevaisuudessakaan. Koskaan ei liene puhuttu kasvatuksesta niin paljon kuin nykypäivänä eikä koskaan liene opiskeltu ja tutkittu kasvatustiedettä niin paljon kuin meidän aikanamme. Lisääntyvien tietojen ja vaatimusten puristuksessa monet opettajat tuntevat syyllisyyttä ja riittämättömyyttä.

Jo Antiikin Kreikassa esitettiin käsitys, että ”ihminen ei ole valmis, vaan hän on jotakin tulevaa, joka täytyy rakentaa”. Opetus ja kasvatustieteet ovat siis se keino, jolla voimme vaikuttaa lapsen ja nuoren kehitykseen. Opetuksen maailma on tällä hetkellä kovin virikkeinen, jopa kiireinen ja levoton, sekä monenlaista materiaalia, välineistöä ja painotusta sisältävä. Mihin tällä toiminnalla tähdätään? Mihin oppilaita tulisi kasvattaa?

Aikamme ihmiskäsitys on armoton: ihminen nähdään yhä yksipuolisemmin vain välineenä, jonka tehtävänä on vastata teknis-taloudellisesti-teollisen kulttuurimme alati lisääntyviin tehokkuuspyrkimyksiin. Olemme oppineet arvioinnin, luokittelun, kilpailun, jatkuvan tulostamisen ja mittauksen luonnolliseksi ja oikeaksi järjestykseksi.

Jos emme näe ihmistä muuna kuin yhteiskuntaa tehokkaasti hyödyntävänä välineenä, lapsistakin pyritään muokkaamaan kansainvälisesti kilpailukykyisiä uraohjuksia tulevaisuuden kilpa-areenoille. Kasvatuksen ja opetuksen itseisarvo on ihmisarvo. Tämä arvopohja korostaa sitä, kuinka jokaisen ihmisen elämää on suojeltava, hänen kehitysmahdollisuuksiaan vahvistettava ja rohkaistava eikä häntä saa alistaa pelkän välineen asemaan. Ihmisen arvo ei ole johdettavissa hänen yksittäisistä ominaisuuksistaan: jokainen ihminen on tärkeä, arvokas, merkittävä ja ainutlaatuinen riippumatta siitä, millaisen panoksen hän antaa yhteiskuntamme hyväksi. Opetustyössä on tärkeää ymmärtää ja kunnioittaa oppilasta myös silloin, kun hän on heikko. Hyväksytyksi tuleminen omalla itsellä auttaa uskaltautumaan uuden oppimiseen.

Pääkirjoitus

Kaarina Määttä
Dekaani
Kasvatustieteiden
professori
Kasvatustieteiden
tiedekunta

Hyvän opettajan työn ydin on pedagoginen rakkaus. Tausalla on ajatus siitä, että ihminen on perimmäältään emotionaalinen olento. Toki ihminen on myös ajatteleva, älyllinen ja tahtova, mutta järjen logiikka ei ole ainoa tie asioiden oivaltamiseen ja kiinnostumiseen.

Pedagoginen rakkaus ilmenee jatkuvana luottamuksena siihen, että oppijassa on enemmän kuin ulospäin näkyy. Rakkauden logiikka nostaa esiin vielä piilossa olevia taitoja ja mahdollisuuksia, vaikka järjen logiikka jo antaisi periksi. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi etenee hitaasti, rakastava opettaja huolehtii siitä, että lapsi ei turhautuessaan menetä uskoaan omaan oppimiseensa. Hyvä opettaja auttaa oppilasta näkemään tämän oman kehityksen ulottuvuudet.

Tulevaisuudessa parhaita opettajia ovat ne inhimilliset, valppaat ja rohkeat, jotka auttavat oppilasta kokemaan, mitä elämä parhaimmillaan voi tarjota. He luottavat oppilasta näkemään, millainen voisi olla nykyistä parempi maailma, ja saavat oppijan myös vakuuttumaan siitä, että sellainen on saavutettavissa.

Leo Pekkala

Opettajankoulutusta

vai – kasvatusta?

Opettajankoulutus on onnellisessa asemassa. Asiantuntevista neuvoista ei ole pulaa, sillä jokaisella meistä on varma, vankkumaton ja asiantunteva mielipide siitä, mitä opettajankoulutuksessa tulisi tehdä toisin. Lisää erityisopetusta, lisää vuorovaikutustaitoja, lisää mediataitoja, lisää liikuntaa, lisää kieliä, lisää yhteiskuntaoppia, lisää tasa-arvoa, lisää miehiä koulutukseen, lisää harjoittelua, lisää tieteellisyyttä, jne. Kuulostaako tutulta?

Melkein mihin tahansa yhteiskuntamme ongelmaan voidaan löytää ratkaisu parantamalla opettajankoulutusta, ainakin mikäli uskoo päivälehtien palstoilla käytävään keskusteluun. Keskustelua käydään myös opettajankoulutuksen ammattilaisten kesken, ja seuraavat vuodet tuovat mahdollisuuden taas kerran tarkastella opettajankoulutuksen muotoja ja sisältöjä.

Opettajankoulutus kasvatustieteissä

Opettajankoulutus taiteilee tiedeyliopistojen sisällä etsien sitä kuuluisaa tasapainoa teorian ja käytännön välillä. Kansainvälisesti verraten korkeat opettajien päte-

Kasvatustieteen, erityisesti opettajankoulutuksen professori Leo Pekkalan mukaan kasvatustiede on se tieteellinen ydin, jonka varaan opettajankoulutus rakentuu. Vain vahvistamalla tieteellistä osaamista ja tutkivan opettajuuden valmiuksia voidaan varmistaa opettajankoulutuksen tulevaisuus maisteritasoisena tutkintona. Tämä on tärkeimpiä haasteita tulevassa tutkintorakennemuutoksessa, Pekkala sanoo.

vyysvaatimukset edellyttävät sekä maisterin tutkintoa että ns. opettajan pedagogisia opintoja. Suomen hyvää menestystä kansainvälisissä koulutesteissä on osittain selitetty juuri korkeatasoisella opettajankoulutuksella. Täsosta ei haluta tinkiä ensi vuonnakaan, jolloin opiskeluuden tutkintorakenteen mukaan pyörähtää käyntiin.

Suomalaiset korkeakoulututkinnot harmonisoidaan eurooppalaisittain kaksivaiheisen kandidaatti – maisteri -mallin mukaisiksi. Tämä niin sanottu Bologna -prosessi koskee myös opettajankoulutusta, mutta opettajan pätevyyttä ei kandidaatin tutkinnolla jatkossakaan saa. Vielä. Paine laskea opettajankoulutusta alaspäin suomalaisesta tasosta kasvaa lähivuosina. Vasta silloin harmonisointi olisi totta myös opettajankoulutuksessa. Tässä prosessissa suomalaisen opettajankoulutuksen paremmuuden uskottavuus mitataan todellisuudessa.

Kasvatustiede on se tieteellinen ydin, jonka varaan opettajankoulutus rakentuu. Vain vahvistamalla tieteellistä osaamista ja tutkivan opettajuuden valmiuksia voidaan varmistaa opettajankoulutuksen tulevaisuus maisteritasoisena tutkintona. Tämä on tärkeimpiä haasteita tulevassa tutkintorakennemuutoksessa. Kasvatustieteiden tiedekunnat ovat muodostaneet valtakunnallisen yhteistyöryhmän, jossa neuvotellaan ja sovitaan yhteisistä tavoitteista tutkintorakennetta uudistettaessa ja pyritään varmistamaan koulutuksen yhtenäinen laatu.

Inklusiivinen koulu on tulevaisuuden koulu

Opettajankoulutuksen näkökulmasta katsoen on kummallista, että perusopetus yhtenäistyy viimeistään vuonna 2006, mutta opettajankoulutus säilyy edelleen erotteluna aineenopettaja- ja luokanopettajakoulutuksiin. Opettajien kouluttaminen yhtenäiseen perusopetukseen on jatkossa elintärkeää ja opettajankoulutusta rajoittavien säännösten on tältä osin muututtava.

Yhteisen koulun ajatusta voidaan selkeyttää inklusiivisella käsitteellä. Suomeksi inklusion kehittämistyöohjelmaa (*Index for Inclusion 2002*), kääntää kehitysvammaliitto [<http://www.kehitysvammaliitto.fi>]. Inklusiivinen koulu rakentuu mm. seuraavista lähtökohdista joita eri-

Suomi ja maailma muuttuvat kovaa vauhtia entistä monikulttuurisemmaksi - riippumatta siitä haluammeko sitä vai emme. Myös opettajakoulutuksessa on otettava nykyistä laajemmin huomioon yhteiskunnan muuttuminen, Leo Pekkala kirjoittaa.

tyisesti englantilaiset inklusiotutkijat ovat kehittäneet yksinkertaisiksi toimintaohjeiksi koulujen kehittämistä varten:

- Kaikilla lapsilla tulee olla oikeus oppimiseen ikäovereittensa kanssa heterogeenisissa opetusryhmissä lähikoulussaan
- Oppilaat osallistuvat oppimisprosessiin omista lähtökohdistaan
- Koulu kehittää oppimisympäristöjä erilaisille oppijoille
- Opetuksen järjestämisen lähtökohdana ovat lapsen vahvuudet
- Kouluyhteisö pyrkii löytämään oppimisen ja osallistumisen esteet ja etsii yhdessä niihin ratkaisuja

Lapin yliopisto on mukana kehittämässä inklusiivisia käytänteitä OSAKO – osallistava koulu -hankkeessa, johon osallistuu oppilaitoksia useasta Lapin kunnasta eri kouluasteilta. Inklusio asettaa suuria haasteita myös opettajakoulutukselle. Opettajakoulutuksessa perinteisesti annettava erityisopetus lähtee edelleen pohjimmiltaan erottavasta eli ei-osallistavasta ajattelusta. Erityisopetuksen kei-

noin pyritään mahdollisimman varhain löytämään erityistä tukea tarvitsevat ja eristämään heidät resurssien mukaan muusta oppimisryhmästä. Tämä toimintatapa on jatkossa varmaan tarpeen rajoitetusti, mutta inklusiivisessa koulussa pääsääntöisesti tarpeeton.

Monikulttuurinen näkökulma

Pohjoisessa toimivien korkeakoulujen pitäisi kartoittaa mahdollisuudet tarjota yhteistyössä monimuotoisesti ylimmän tason opetusta myös opettajakoulutuksen alueelle kuuluvilla sisältöalueilla. Tämä voisi tapahtua virtuaalisen verkoston ja olemassa olevien toimipisteiden kautta hyödyntäen niin kunkin maan virtuaaliyliopistoja kuin Arktisen yliopiston verkostoakin. Yhä lisääntyvä muuttoliike naapurimaista on myös yksi monikulttuurisuuden vaikuttava tekijä, joka on otettava opettajakoulutuksessa huomioon. YK:n tavoitteena on taata peruskoulutusmahdollisuudet kaikille vuoteen 2015 mennessä ja opettajakoulutuksen on otettava nykyistä laajemmin huomioon yhä monikulttuurisemmaksi muuttuva yhteiskuntamme.

Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ja Suomen ainoa alkuperäiskansa. Suurin osa Suomen saamelaisista asuu Lapin alueella. Kielellisesti Suomen saamelaiset ovat jakautuneet kolmeen pääryhmään, vaikka osa heistä ei käyttäisikään saamea ensimmäisenä kielenään. Saamen kieltä ja kulttuuria opetetaan vain Lapin, Oulun ja Helsingin yliopistoissa, mutta korkeakoulutasoista opetusta annetaan hyvin vähän näiden paikkakuntien ulkopuolella. Pohjoisen paikalliskulttuurit eroavat myös valtakulttuuriin kuuluvien osalta eteläisemmän Suomen arkikulttuurista. Nämä kulttuuriset erot tulisi nykyistä paremmin ottaa huomioon koulutussuunnittelussa ja koulutuksen toteuttamisessa, sillä tietoyhteiskunnassa myös alkuperäistieto on tärkeä osa koulutuspoliittista suunnittelua.

Alkuperäistiedon ja muun paikallisen tiedon kunnioittaminen on vain osa pohjoista ulottuvuutta, jonka pitäisi näkyä kaikessa Lapin yliopistossa annettavassa koulutuksessa. Suurin osa annettavasta koulutuksesta noudattelee edelleen valtakunnallisesti yleisesti tunnustettuja raameja, jotka erityisesti opettajakoulutuk-

“Vaikka uusilla oppimisympäristöillä ja etäopetuksella tulee olla keskeinen asema uudistettaessa opettajankoulutusta, ei teknologia kuitenkaan saa olla muutosta hallitseva tekijä. Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön liiallinen korostaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa muoto alkaa määrittää sisältöjä, ja sitä tulee kaikin keinoin välttää.”

sen osalta ovat usein sisällöllisesti pohjoiselle vieraita. Opettajankoulutuksen opetussuunnitelmaa uudistettaessa pyritään myös siihen, että se antaa yleisen pätevyyden lisäksi erityisvalmiudet toimia paikallisesti ottaen huomioon monikulttuurisen toimintaympäristön.

Etä- ja monimuoto-opiskelun mahdollisuudet

Monimuotoinen opiskelu uusien oppimisympäristöjen ja uudenlaisen pedagogisen ajattelun avulla voi mahdollistaa laajamittaisen opiskelun etäopiskeluna. Kokonaan etämuotoisena ei opettajankoulutusta pidä kuitenkaan toteuttaa, sillä osa opiskelusta on hyvä pitää lähijaksoina. Esimerkiksi Islannissa ja Norjassa on jo pitkään annettu opettajankoulutusta etäopetuksena, johon kuuluu osittaisia lähijaksoja. Näitä kokemuksia voidaan mielestäni hyödyntää myös Lapis-

Opintojen sisältöjen ja muotojen on oltava joustavia, ja tähän uudet oppimisympäristöt antavat loistavan mahdollisuuden. Uuteen tutkintojärjestelmään siirryttäessä on mahdollisuus myös tarkastella opettajankoulutuksen oppimiskäsitystä ja työtapoja modernista näkökulmasta. Kantaahan osa nykyisen koulutuksen käytänteistä mukanaan opettajaseminaarien historiallista taakkaa.

Joustavan koulutuksen järjestäminen

Ajasta ja paikasta riippumaton opiskelu on mahdollista, ja siihen pitäisi kannustaa erityisesti pitkien etäisyyksien Lapis-ssa. Opettajankoulutus on perinteisesti nähty alaksi, jossa suuri määrä kontaktiopetusta on katsottu tarpeelliseksi. Kontaktiopetukselle voidaan kuitenkin etsiä monia muotoja, ja suuri osa siitä voidaan muuttaa muotoon, joka on toteutettavissa etäopetuksen keinoin. Lapin yliopistossa kaikki uudet opiskelijat saavat käyttöönsä kannettavan tietokoneen, joka

mahdollistaa joustavan opintojen toteuttamisen.

Opettajankoulutuksen yhtenä kulmakivenä voidaan pitää opetusharjoittelua. Jatkossa, ja erityisesti harvaanasuttuja periferia-alueita ajatellen, on opetusharjoitteluun kehitettävä monimuotoisempia suoritusmalleja. Opetusharjoittelun suorittaminen ns. kenttäkouluissa ja mahdollisesti työn ohessa on varteenotettava vaihtoehto, johon tarvitaan tutkimus- ja kehittämistyötä yhdessä harjoittelukoulun kanssa.

Vaikka uusilla oppimisympäristöillä ja etäopetuksella tulee olla keskeinen asema uudistettaessa opettajankoulutusta, ei teknologia kuitenkaan saa olla muutosta hallitseva tekijä. Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön liiallinen korostaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa muoto alkaa määrittää sisältöjä, ja sitä tulee kaikin keinoin välttää. Suunniteltavan koulutuksen on myös oltava ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä, jotta se aidosti muodostaisi osan kestävästä tietoyhteiskuntaa.

Oppimiskäsityksen muuttuminen lineaarisesta ja autoritäärisestä, ylhäältä alaspäin suuntautuvasta koulutuksesta yhteistoiminnalliseen, epälineaariseen ja tasa-arvoiseen oppimiseen on valtava muutos. Muutos voi olla vaikea mutta se ei ole mahdoton. ●

Valokuva: Leo Pekkala

Eija Valanne

Huomisen kansankynttilät

Eräs koulumme lehtoreista keräsi oppilailtaan palautetta hyvästä opettajuudesta. Monissa kirjoitelmissa esiintyi samoja teemoja, jotka kiteytän hieman väkivaltaa käyttäen yhden oppilaan ohjeistukseen: ”Älä ole liian kiltti, äläkä liian ankara. Ole siltä väliltä. Murise tarvittaessa!” Oppilaat odottavat opettajalta johdonmukaisuutta, oikeudenmukaisuutta ja välittämistä. Oppilaat kaipaavat rauhaa ja rakkautta, jotta voivat keskittyä oleelliseen – oppimiseen.

Opettajuuden kolme peruselementtiä ovat *Marchin* (1995, 273–277) mukaan usko oppimiseen, sitoutuminen aikuisuuteen ja syvä optimismi. Hän korostaa arjen hyveitä, hetkeen tarttumisen tärkeyttä ja konkreettisten osuutusten ymmärtämistä. Edellä kuvatut *prinsiipit ja asenteet* eivät ole aikaan sidottuja, vaan ne voidaan ajatuksellisesti liittää niin kansakouluopettajuuteen kuin tämän päivän ylemmän korkeakoulututkinnon sisältävään peruskoulun opettajuuteen. Tietyt asiat eivät ole muuttuneet vuosien saatossa, eivätkä tule muuttumaan. Olemme siirtyneet konstruktivistisen oppimiskäsityksen myötä opettajuudesta oppimisen ohjaamiseen. Meidän on kuitenkin syytä pitää kirkkaana mielessä, että opettajuus ei ole hävinnyt eikä häviä.

Opettajuus muuttuu

Opettajuus rakentuu yksilön ihmis-, tiedon- ja oppimiskäsitysten varaan. Opettajille on kautta aikojen rakentunut ajatusmalli oman toiminnan arvopohjaisista periaatteista ja toimintatavoista. Tätä voidaan kutsua opettajan henkilökohtaiseksi käyttöteoriaksi. Tämän päivän opettajankoulutus pyrkii edistämään ajattelun taustalla olevien tietorakenteiden laadukkuutta. Jokainen opettaja tarvitsee edelleen oman käyttöteorian. Oleellista on todeta, että *konteksti opettajuuden ympärillä* on muuttunut kansakouluajoista.

Peruskoulun rakenne kaikille oppilaille jatko-opintokelpoisuuden oikeuttavine opinpolkuineen on tuonut vaatimuksia ihmis- ja oppimiskäsitysten uudelleen tarkastelulle. Kaikki oppilaat eivät ole samalla tavalla opettavissa ja ohjattavissa. Määrällisesti ja metodisesti vaihteleva mediatulva on muuttanut maailmamme ja tiedonkäsityksemme. *Luukkainen* (2004, 16) on todennut osu-

vasti että, kun yhteiskunta muuttuu, tulee koulunkin muuttua. Koulu taas ei muutu ilman, että opettajuus muuttuu. Koulutuksen kehittämisen kannalta on siksi keskeistä tarkastella opettajuutta koulun tärkeimpänä muutosta toteuttavana tekijänä.

Teorian ja käytännön siltaaminen

Opettajankoulutuksen tehtävänä on tuottaa opettajan työn vaatimaa osaamista. Sen tehtävänä on myös antaa eväitä kehittää omaa opettajuutta opettajaksi valmistumisen jälkeen. Opettajankoulutukseen oleellisesti liittyvän opetusharjoittelun yhtenä avaintehtävänä voidaan nähdä teorian ja käytännön siltaaminen. Tähän pyritään teoriaopintojen ja opetusharjoittelujen aikataulullisella ja pedagogisella yhteensovittamisella.

Opetusharjoittelujen käytännön tilanteissa opettajaopiskelijat törmäävät ns. *hiljaiseen* tietoon, joka peilaa yksittäisen opettajan työssä implisiittisesti toteutuvaa asiantuntijuutta. Opettajaopiskelijat oppivat myös koko työyhteisön toimintakulttuuria kuvaavasta hiljaisesta tiedosta. Miten oppilas tulee kuulluksi koulussa? Miten opettajakollega, huoltaja, koulunkäyntiavustaja kohdataan eri tilanteissa? Hiljaisella tiedolla on mahdollisuus tehdä teoreettinen tieto näkyväksi käytännön tilanteiden kautta.

”Sankariopettajan” mallista ”voimatiimin” malliin

Opettaja on perinteisesti tottunut kantamaan taakkansa yksin. On kuitenkin aika siirtyä ”sankariopettajan” mallista opettajan laadun yhteistoiminnalliseen ”voimatiimin” malliin, *yhteiseen professionaalisuuteen* (Luukkainen 2004, 67). Yhteistoiminnalliset työskentelytavat eivät ole oppilaiden yksinoikeus. Kollegiaalinen yhteistyö, reflektiivisesti toimiva työyhteisö, verkostoituminen ja tiimityöskentely naapuriopettajan tai avustavan henkilöstön kanssa ovat esimerkkejä yhteisen professionaalisuuden työskentelymalleista.

Voimatiimiin on syytä ottaa myös oppilaiden vanhemmat mukaan kasvatukseen ja opetuksen suunnitteluun. Kodin ja koulun yhteistyö on saanut lainsäädännöllisiä velvoitteita, uusia toteuttamismuotoja ja syvyyttä. *Lau-nonen, Pohjola ja Holma* (2004, 102) ovat kehittäneet kodin ja koulun yhteydenpitoa askelta pidemmälle: *kasvatuskumppanuudeksi*. Opetusharjoittelua toteuttavat harjoittelukoulut ovat uuden tehtävän edessä: miten saada opettajaopiskelijat aidosti mukaan tähän toimintaan?

Huomisen opettajilta edellytetään vahvaa osaamista ja herkkyyttä vuorovaikutustaidoissa huoltajien kanssa.

Opettajaidentiteetin rakentaminen

Päivi Atjonen (2004, 23 – 24) on kiteyttänyt visionsa opettajuudesta seuraavasti: huomisen opettaja on *tutkiva ja kehittävä opetus- ja kasvatustieteen vuorovaikutteinen asiantuntija*. Hänen mukaansa opettajan tulee omata tutkimuksellinen ote työhönsä ja toimia tutkivan ajattelun mallina oppilailleen. Opettajan tulee edistää pragmaattisesti, moraalisesti ja tieteellisesti oikeutettua muutosta sekä osata toimia koulutusjärjestelmän erilaisissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteisöissä. Opettajan työ perustuu tulokselliseen pedagogiseen ja vuorovaikutteelliseen kasvatustieteen tutkimukseen. Opettaja hallitsee oman alansa sisältötietämyksen ja edistää sekä omia että oppilaitensa tiedonhankintavalmiuksia.

Ihminen on saavuttanut kaiken, mitä on koskaan osannut kuvitella. Meidän on siis realistista tavoitella Atjosen kuvaamaa asiantuntijuuttakin. Näkisin, että huomisen opettajuuteen on hyvä suhtautua kirjoitelman alussa mainitulla syvällä optimismilla. Meidän on uskottava itseemme opettajina ja kasvattajina. Meidän on myös uskottava oppilaisiin. Heidän kauttaan rakentuu tulevaisuus.

Väisänen ja *Silkelä* (2000, 27) ovat todenneet, että opettajaidentiteetin rakentaminen on koko elämän mittainen projekti ja prosessi. Koulutus voi vain antaa sysäyksen siihen. Opettajankoulutus ei valmista opettajia. Koulutuksen eri yhteyksissä, luennoilla, harjoitteluissa, keskusteluissa eri ihmisten kanssa avautuu uusia näkökulmia omaan opettajuuteen. Näiden uusien ymmärtämis yhteyksien kautta rakentuu opettajan ammatillinen ja persoonallinen identiteetti. Syvän optimismin rinnalla meidän on oltava myös armollisia itsellemme. Opettajuus pitää sisällään tiettyä keskeneräisyyttä. Se on lahja. ●

Lapin yliopiston harjoittelukoulun rehtorin Eija Valanteen mukaan olemme siirtyneet konstruktivistisen oppimiskäsityksen myötä opettajuudesta oppimisen ohjaamiseen. Meidän on kuitenkin syytä pitää kirkkaana mielessä, että opettajuus ei ole hävinnyt eikä häviä, hän kirjoittaa.

Lähteet

- Atjonen, P. 2004. Kasvatusta ja opetusta koskeva ydinaines opettajankoulutuksessa. Teoksessa: Atjonen P. & Väisänen P. (toim.) *Osaava opettaja. Keskustelua 2000-luvun opettajankoulutuksen ydinaineksesta*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 15 – 30.
- Launonen, L., Pohjola, K. & Holma P. 2004. Kodin ja koulun yhteistyö voimavaraksi! Teoksessa: Launonen L. & Pulkkinen L. (toim.) *Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria*. JuvaWS Bookwell Oy, 91 – 111.
- Luukkainen, O. 2004. *Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä?* Acta Universitatis Tampereensis 986. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- March, J. W. 1995. Kasvatus ja toivon tavoittelu. Teoksessa Elo, P. & Simola, H. *Arvoit, hyveet ja tieto. Elämäkatsomustiedon opetuksen 10-vuotisjuhlakirja*. Painatuskeskus, 261-291.
- Väisänen, P. & Silkelä R. 2000. *Luokanopettajaksi opiskelevien ammatillinen kasvu ja kehittyminen pitkäkestoisessa ohjauksessa – Tutkimushankkeen teoreettisen mallin ja menetelmien kehittäminen*. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 76.

Keskeneräisyys on lahja

*Keskeneräisyys on lahja,
valmis ei tahdo olla kukaan.*

*Olla tiensä päässä on olla lopussa,
puolimatassa on voimia vaikka kuinka!
Katsot etäisyyteen, hoidat asian kerrallaan
ja ajallaan – näet miten maailma rakentuu.*

*Keskeneräisyys on lahja, uskollisina
odottavat tekemättömät työt.*

- Jaana Paju

Helinä Konttinen

Eila Mäkitalo, "mukava täti"

- Olet mukava täti, kuului vastikään pienen oppilaan arvio erityisopettaja Eila Mäkitalosta. Eila on liiankin kiltti, sanoo puolestaan Eilan aviomies Mauri ja halaa vaimoan oikein kunnolla.

Kommentit kertovat Eila Mäkitalon optimistisesta ja iloisesta asenteesta, vaikka takana on jo yli neljäkymmentä vuotta opetusalan työtä. Lapin yliopiston harjoittelukoulun erityisopettaja Eila Mäkitalo siirtyi eläkkeelle syyskuun alusta.

- Elokuussa minulla oli vain kaksitoista työpäivää. Se oli erityistä aikaa, sai rauhassa jättää jäähyväiset työlle, työtovereille ja oppilaille, Eila kertoo toisaalta vapautuneena, toisaalta haikealla mielin ja jatkaa. Olen aina tykännyt työstäni. Halusin opettajaksi, ja halusin erityisopettajaksi. Olen viihtynyt ja olen nauttinut jokaisesta päivästä. Kun puheoppilas oppii löytämään ”ärrän kodin”, ilo on yhteinen opettajalla ja oppilaalla.

Vaihtelevia työtehtäviä

Eila valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylässä. Rovaniemelle hän muutti miehensä kanssa Kemin kautta vuonna 1965. Rovaniemellä hän toimi aluksi luokanopettajana Keskuskoululla. Erityisopetuksen koulutuksen hän hankki Jyväskylässä. Harjoittelukoululle hän siirtyi kun Rovaniemellä alkoi opettajankoulutus. Työtehtävät laajenivat. Luokanopettajana ja välillä erityisopettajana toimien hän ohjasi opetusharjoittelijoita. Suunnittelutoimikunnan kautta hän oli mukana kehittämässä silloisen Lapin korkeakoulun kasvatustieteellisen osaston toimintaa. Työ jatkui korkeakoulun muutosprosessin läpi.

Seuraavaksi Eila siirtyi hoitamaan muutosprosessin myötä syntyneen Lapin yliopiston erityispedagogiikan lehtoraatin virkaa. Hän opetti myös avoimessa yliopistossa, Lapin kesäyliopistossa ja täydennyskoulutuskeskuksessa. Päiväkodeissa ja vanhainkodeissa hän piti puheopetusta.

- Oli mielenkiintoista tarkastella, mitä puheopetus on vauvasta vaariin, ongelmat ovat niin erilaisia, Eila kertoo.

Kolme vuotta sitten Eila palasi erityisopettajan työhön harjoittelukoululle – samaan kiinteistöön, jossa hän oli opettajauransa Rovaniemellä aloittanut.

- Kyllähän työ oli välillä rasittavaa, mutta opiskelulla lisää sain myös lisää keinoja opetuksen kehittämiseen, hän muistelee.

Eila on opiskellut työnsä ohessa kaiken aikaa. Hänellä on laudatur-arvosana logopediassa, kasvatustieteessä ja erityispedagogiikassa.

Tulevaisuuden haasteet koulussa

Vuosien saatossa moni asia koulussa on muuttunut, mutta oppilaiden lukihäiriöt ovat samantyyppisiä kuin

ennenkin. Tämän päivän luokassa saattaa suurin osa oppilaista elää uusio- tai yksinhuoltajaperheessä. Elämän muutosvaiheet voivat näkyä koulussa oppilaan keskittymiskyvyn heikkenemisenä tai käytöshäiriöinä.

- Oppilashuollolliset asiat lisääntyvät koulussa koko ajan. Luokkiin sijoitetaan yhä laajempaa erityisopetusta tarvitsevia oppilaita, Eila kertoo.

Tulevaisuus ei silti näytä Eilasta toivottomalta.

- Kasvatuksessa tarvitaan vankkaa optimismia, uskoa siihen, että jokainen lapsi selviää omalla tasollaan hänelle sopivoin keinoin. Yksilölliset opetusmenetelmät ja niiden kehittäminen ovat tulevaisuudessa yhä tärkeämpiä. Tietotekniikka voi osaltaan palvella yksilöllistämistä. Opetussuunnitelmissa siirrytään henkilökohtaisten opetussuunnitelmien suuntaan. Opetuksessa täytyy entistä enemmän ottaa huomioon oppilaiden erilaisia oppimistyyliä, Eila ennustaa.

- Koulussa tarvitaan lisää toiminnallisuuteen perustuvia yhteistyömuotoja vanhempien kanssa, esimerkiksi lasten ja vanhempien yhteisiä askarteluiltoja. Oppilashuolto on koko yhteisön asia, Eila kiteyttää.

Opettajuuden haasteet

Eilan mielestä opettajalta vaaditaan ennen kaikkea vastuuntuntoisuutta, rehellisyyttä ja avoimuutta. Opettajan on syytä olla tarkkana turvallisuusasioissa. Koulukiusaamiseen pitää puuttua vakavasti.

- Opettajan merkitys lapsen maailmassa on suuri, monelle oppilaalle opettaja edustaa pysyvyyttä muutosten keskellä. Oppilaantuntemus on opettajalle ensiarvoisen tärkeää. Opettajan tulisi jaksaa asettua oppilaan asemaan, kuunnella ja ymmärtää häntä, Eila toteaa.

Eilan mielestä opettajan ei saa ottaa itseensä lapsen kiukuttelua, vaan hänen tulisi nähdä syvemmälle pahan olon taustatekijöihin. Näin päästään asioissa eteenpäin ja opettajakin jaksaa paremmin. Opettajakokemus tuo myötäan viisautta vaikeisiin tilanteisiin, ja moni asia ohittuu huumorilla. Joskus nuoret opettajat pyrkivät olemaan oppilaalle kavereita, miellyttämään oppilaita. Opettaja ei kuitenkaan ole kaverin asemassa, vaan hänen tulee olla turvallinen aikuinen, Eila muistuttaa.

- Nykyisin oppilaat tietävät paljon enemmän kuin ennen. Se asettaa omat haasteensa opettajan roolille. Opettajan tulisi olla oppimiseen ohjaaja, auttaa lasta oppimaan, Eila jatkaa.

Tiedekunnan haasteet

Eilan mukaan opettajankoulutuksessa käytetään enenevässä määrin opiskelijan itsereflektointia: opiskelija tarkkailee opettajuutensa kehittymistä esimerkiksi pitämällä pedagogista päiväkirjaa. Eila toivoo erityisopetuksen osuuden vahvistumista kasvatustieteiden tiedekunnassa.

- Jokaisen opettajaksi opiskelevan opintoihin olisi hyvä sisällyttää nykyistä enemmän erityispedagogiikan opintoja, vaikkapa erityisopetuksen lyhyet sivuaineopinnot. Näin tulevilla opettajilla olisi entistä paremmat valmiudet tunnistaa erilaisia oppilaiden ongelmia, Eila miettii.

Mäkitalon mukaan kasvatustieteiden tiedekunnassa tarvittaisiinkin erityispedagogiikan professuuri. Nykyisin tiedekunnassa on vain yksi erityispedagogiikan lehtoraatti.

- Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta voisi profiloitua panostamalla erityisopetukseen, Eila haaveilee.

Runoja ja joogaa

Eila on syntynyt Kuopiossa, mutta siitä huolimatta hän on kotiutunut Rovaniemelle hyvin.

- Rovaniemi on hyvä paikka asua, hyvä kasvuympäristö lapsille, Eila kuvaa.

Eila harrastaa luonnossa lenkkeilyä, joten puhdas luonto ja raitis ilma ovat hänelle tärkeitä. Jooga on hänen syksyn uusi liikuntaharrastuksensa. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen aikaa on alkanut löytyä entistä enemmän myös kulttuuriharrastuksille: konserteille, teatterille ja kirjoille. Lisäksi hän lukee runoja, historiallisia romaaneeja, dekkareita... Eipä taida Eilalla aika tulla pitkäksi eläkkeellä!

Harjoittelukoulun lapset olivat kyllä varmuuden vuoksi varustaneet Eilan kirjallisilla ohjeilla siitä, mitä eläkkeellä ollessa voi tehdä – esimerkiksi lennättää leijaa. Aviomies, kuusi lastenlasta, vanha äiti ja kesämökki Kuopiossa pitänevät omalta osaltaan huolen Eilan ajanvietto-ongelmista. Eila on vakuuttunut siitä, että henkinen kasvu ja oppiminen voi jatkua ihmisellä vahvana eläkkeelläkin.

- Uuden oppiminen kiinnostaa edelleen, sellaisen, mikä palvelisi oppilaiden hyvinvointia, Eila pohtii. ●

Tuula Matikainen

Erytisopetus

osana luokanopettajan ammattitaitoa

Oppivelvollisuuskoulun oppilaista 124 100 eli noin 21 % sai osa-aikaista erityisopetusta lievien oppimis- ja sopeutumisvaikeuksien takia lukuvuonna 2002-2003. Lisäystä edellisvuoteen oli 4 600. Täysiaikaisessa erityisopetuksessa oli 36 800 oppilasta eli 6,2 % peruskoulun oppilaista. Osa- tai kokoaikaisen erityisopetuksen piirissä oli Tilastokeskuksen viimeisen tiedotteen mukaan noin 27 % perusopetuksen oppilaista. Yhdessä luokassa voi olla useita erityisoppilaita, joita taitava luokanopettaja ohjailee opintieillä. Tässä työssä luokanopettajalla voivat olla apuna erityisopettajat ja opetuksessa avustava henkilöstö.

Kokoaikaisen ja osa-aikaisen erityisopetuksen määrä on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Opettajat kokevat tilanteen vaikeaksi. Tutkijat ihmettelevät tilannetta. Poliittiset päättäjät eri tasoilla harmittelevat tilannetta. - Erytisoppilas toivoo saavansa erityisopetusta. Hän toivoo, että opettaja olisi erityisen mukava ja auttaisi häntä oppimisen eri vaiheissa erityisin menetelmin oppimaan erityisen mielenkiintoisia erityisasiota.

Mistä erityisopetuksen tarve tulee? Miksi perheistä sääntää oppivelvollisuuskouluun entistä enemmän erityistukea tarvitsevia pikku kansalaisia? Joitain syitä tiedetäänkin. Osa oppimisvaikeuksien syistä jää edelleen tuntemattomiksi.

Tupakka ja päihheet oppimishäiriöiden aiheuttajana

Naisista 20 % tupakoi. Tämä tarkoittaa myös sitä, että noin 20 % syntyvistä vauvoista kärsii tupakan haitoista. Tupakoivan äidin vauva on syntyessään 150 – 300 grammaa normaalia vastasyntynyttä pienipainoisempi, levoton ja ihonväriältään harmaa. Hänellä on syömisvaikeuksia. Kasvojen ja ihon oudon värin vuoksi vauvaa ehkä ryhdytään tutkimaan sydänsairauksien epäilyn vuoksi. Lapsi on ärtynyt ja vaikeasti rauhoitettavissa. Ongelmat

Kasvatustieteiden tohtori Tuula Matikainen toimii erityispedagogiikan lehtorina Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa. Hän on toiminut alan tehtävissä yliopistomaailmassa vuodesta 1984 lähtien, Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa vuodesta 2001 lähtien.

jatkuvat usein koko varhaislapsuuden ajan. Koulussa havaitaan oppimisvaikeuksia.

Tänä vuonna syntyvistä lapsista ainakin 650 tulee saamaan FAS-diagnoosin, diagnoosin alkoholioireyhtymästä. Näille lapsille äidin raskaudenaikainen alkoholin käyttö on aiheuttanut vammautumisen. Kuuden tai seitsemän vuoden kuluttua nämä lapset tulevat perusopetuksen piiriin. He ovat joko sairaalakoulussa, harjaantumiskoulussa tai -luokissa, pienluokkaopetuksessa tai lievimmin vammautuneet inklusiivisesti opiskellen yleisopetuksessa. On varmaa, että FAS-lasten opettajilla on paljon ongelmia päivittäisestä koulunpidosta selviämisessä.

FAE-oireyhtymä on alkoholioireyhtymän lievempi muoto. FAE-lapsia on ikäluokassa tuhansia. Myös äidin raskauden aikana käyttämät huumeet vaurioittavat

sikiöitä. Vauriot ovat monimuotoisia ja vaikeita tunnistaa. Käyttäytymishäiriöt ovat tälle ryhmälle tyypillisiä. Samoin erilaiset keskittymiseen liittyvät ongelmat ja oppimisvaikeudet, esimerkiksi ADD- ja ADHD-oireyhtymät.

Teknologia vammaisten oppilaiden apuna

Näkö- ja kuulovammaisten sekä liikuntavammaisten oppilaiden määrissä ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina. Teknologia on tuonut erittäin paljon uutta näiden erityisryhmien koulunkäyntiin. Näkövammaisille henkilöille on omat pistekirjoituksen tunnistavat tietokoneet. Näkövammaisen koululainen saa hänelle sopivat apuvälineet koulutyöhönsä. Näkövammaiset oppilaat ovat erittäin hyvin sijoittuneet osaksi yhteistä perusopetusta. Heille ja heidän opettajilleen on vuosikymmenten ajan ollut saatavissa asiantuntevaa konsultointia ja tukea.

Näkövammaiset oppilaat ovat inklusioon pyrkivän koulujärjestelmämme pioneereja.

Opettaja joutuu päivittämään teknologiaosaamisensa sen mukaan, millaisia erityisoppilaita hän luokkaansa saa. Kuulovammaiset henkilöt suhtautuvat inklusiiviseen kouluun hieman epäroiden. Osalle heistä viittomakielinen koulu ja kulttuuri on erittäin tärkeä. Osa viittomakielisistä oppilaista haluaa käydä koulunsa inklusiivisesti, jolloin henkilökohtaiset tukkipalvelut ovat tarpeen. Kuuro lapsi voi sisäkorvaistutteen avulla saada osittaisen kuulokyvyn. Tällöin koulutyö voi sujua lähes normaalisti.

Mielenterveysongelmaiset oppilaat

Autismin kirjo on monimuotoinen. Asperger-lapsi edellyttää, että opettaja paneutuu erityisesti hänen mielenkiinnon kohteeseensa, joka voi olla vaikkapa dinosaurukset tai auringonpilkut, ja antaa hänelle virikkeitä näiden asioiden tutkimiseen. Monivammaisen autistinen lapsi voi normaalissa luokkayhteisössä kehittyä sosiaalisemmaksi kuin autististen lasten ryhmässä, mutta inklusiivisessa koulussa mukanaolo edellyttää sen, että tukipalvelut ovat hyvät.

Opettajien pitää tunnistaa myös mielenterveysongelmaiset oppilaat ja pystyä hakemaan heille apua. Jos lapsi on herkkä ja arka, leikkii aina yksin, ei koskaan pyri toisten leikkeihin, on fyysisesti varovainen, ei opi luistelemaan eikä halua osallistua joukkuepeleihin, vaan pelaa yksin tietokonepelejä ja katsoo television väkivaltaohjelmia, on opettajan osattava puutua asiaan. Vanhemmat eivät ehkä aavista, mitkä vaarat tällaista lasta vaativat. Pahoinvoiva, hiljainen nuori ei helposti ryhmässään erotu eikä saa tarvitsemaansa apua ajoissa.

Opettaja huomaa myös anorektikon. Noin 15 prosentille teini-ikäisistä tytöistä kehittyy anoreksia tai bu-

limia. Sairastuneista noin 10 % kuolee anoreksian tai bulimian aiheuttamiin fyysisiin vaurioihin. Orthorexia on terveellisen ruoan käyttämisen pakkomielle, joka rajoittaa normaalia elämää edellyttämällä keskittymistä ruoan hankkimiseen ja valmistamiseen. Vain ruoasta kiinnostuneiden oppilaiden intressipiiriä pitää pystyä laajentamaan.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Muutaman vuoden ajan erityisoppilaille on tehty HOJKSit, henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat. HOJKSin tarkoitus on turvata erityisoppilaalle hänen tarvitsemansa tuki, jotta hän pystyisi seuraamaan opetusta muiden oppilaiden mukana. HOJKS turvaa paitsi sopivan opetussuunnitelman ja ohjelman, myös resursseja opetuksen toteuttamiseen. HOJKS voidaan tehdä vain erityisoppilaan statuksen saaneelle oppilaalle. Esimerkiksi erityisen lahjakas oppilas ei toistaiseksi voi saada HOJKSia, vaikka hän tarvitsisi oman lahjakkuutensa vuoksi eriyttämistä ja resursseja eriyttämiseen.

Yleislahjakkaiden ja erityislahjakkaiden oppilaiden tukeminen kaipaavaa kohentamista. Tulevaisuudessa opettajilla yhtenä tehtävänä voi olla esimerkiksi matemaattisesti lahjakkaan oppilaan tukeminen yliopistotason kursseilla. Taiteilijanalku voi saada oman intressinsä mukaista opetusta. Sirkusperheen lahjakas vesa voi videoneuvottelusysteemien kautta olla mukana luokkatyöskentelyssä ja antaa sirkustoiminnasta näytteitä hänen tuekseen asetetulle sirkusalan asiantuntijaryhmälle. Näin hän voi harjoitella tulevaa elämäntehtäväänsä siellä, missä se on todella mahdollista. Hänen ei tarvitse istua pulpetissa ja kuunnella, jos sirkus kutsuu toimimaan!

Lapissa lapset voivat olla poroerotuksessa perheen mukana merkitsemässä omia porojaan. He saavat poroisänniltä tiedot poronhoidosta. Opettaja koulussa voi seurata lasten toimia erotuskentällä ja havainnoida videon välityksellä oppilaitensa käyttäytymistä.

Maataloudessa perheet voivat ottaa koululaiset mukaan maatilan töihin silloin, kun se on järkevää. Opettaja seuraa tilannetta videoneuvotteluna. Opettaja etsii tarvittavaa lisämateriaalia lapsille ja antaa ohjeita, miten esimerkiksi rehuyksiköt lampaiden talviruokintaa varten lasketaan.

Hevosista kiinnostuneet lapset voivat toimia ratsastuskentillä ja suunnitella hevosille koulutusta tai laskea tallin talousarviota yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Opettaja antaa ohjeita, mitä kaikkea on opetettava. Opettaja tarkastelee tilannetta ja neuvoa toimintaan mukaan tulevia erilaisten asioiden oppimisessa. - Moneen eri suuntaan koulu ja opettajan työ tulevaisuudessa on kehittymässä. ●

Sari Poikela

Opettaja – papukaija vai asiantunteva ohjaaja?

Papukaija-metaforassa tiivistyi tunte-
muksia, joita liikkunee toisinaan jokai-
sen luennon pitäjän mielessä. Onko opet-
taja ensisijainen tehtävä opettaa, ammen-
taa tietoa isosta teorian tynnyristä sopi-
van kokoisella kauhalla vastaanottavan
oppijan tarpeisiin? Voidaanko teorian ja
käytännön oppimista ja opettamista yli-
päättään erottaa toisistaan esimerkiksi
perinteisesti luennoiksi ja harjoituksik-
si?

Ongelmaperustainen oppiminen

Parhaimmillaan tiedolliset ja taidolliset
elementit sulautuvat orastavaksi amma-
tilliseksi osaamiseksi jo koulutuksen ai-
kana. Idea ei ole uusi, sitä tavoitteli John
Dewey (1938) tekemällä oppimisen (lear-
ning by doing) ajatuksissaan ja sille per-
rustui oppipoika-kisälli järjestelmä. Näi-
den sekä kokemuksellisten ja konstruk-
tiivisten oppimisteorioiden pohjalta on
kehitetty ongelmaperustaista oppimista
(Problem-Based Learning, PBL) Sen kes-
keisenä tavoitteena on koulutuksen ja
työelämän kontekstien lähentäminen ja
oppimisen käynnistyminen ammatillisesta
käytännöstä lähtöisin olevien poikki-
tieteellisten ongelmien käsittelyllä (Boud
1985; Poikela 2003).

Ensimmäiset ongelmaperustaisen op-
pimisen sovellukset käynnistyivät kolmi-
senkymmentä vuotta sitten Pohjois-Ame-
rikassa ja Australiassa, mistä ne ovat le-
vinneet ympäri maailmaa. Toiminnan
dynamo on viikottainen työskentely tu-
toriaalissa, noin 10 opiskelijan ryhmäs-
sä, jota ohjaa opettaja, tutor. Tutoriaali-
en ympärille rakentuu muu oppimistoi-
minta, kuten resurssiluennot, itsenäinen
opiskelu, harjoitukset, opintokäynnit ja
työssä oppimisen jaksot.

Kolmisen vuotta sitten hoputin
tuolloin puhumaan opettelevaa
poikaani vauhdittamaan arkihamun
touhujaan. "Tule jo, äidin opetus
alkaa kohta. Tiedäthän, äiti on
o-p-e-t-t-a-j-a." Poika hihkaisi
iloisesti: "Äiti – papukaija".

Suomessa ongelmaperustaista opetus-
suunnitelmaa rakennettiin ensimmäisek-
si lääketieteeseen ja fysioterapian opinnois-
sa Tampereella 1990-luvun puolivälistä
alkaan. Nykyisen PBL:ää sovelletaan ym-
päri maata monilla aloilla, esimerkiksi las-
tentarhanopettajien, insinöörien tai lii-
kealan koulutuksessa.

Opettajan työn ja toiminnan näkökul-
masta on mielekästä puhua ongelmape-
rustaisesta pedagogiikasta. Ongelmape-
rustaisessa pedagogiikassa oppimisen oh-
jaaminen saa laajan merkityksen. Opet-
tajan toimenkuva muuttuu tiedonjakajasta
ja auktoriteetista oppimisen ohjaajaksi,
tukijaksi ja resurssiksi. Silloin opetta-
jan tehtäviä ja oppiaineiden rajoja jou-
dutaan määrittelemään uudelleen. Väitös-
tutkimuksessani (Poikela, S. 2003) pu-
reuduin opettajien, tutoreiden osaamisen
yksilölliseen ja yhteisölliseen kehittymi-
seen ongelmaperustaisen pedagogiikan
soveltajina. Toteutin etnografisen tutki-
muksen Tampereen yliopiston lääkäri-
koulutuksen ja Pirkanmaan ammattikor-
keakoulun fysioterapian koulutusohjel-
mien parissa.

Tutorin haastava rooli

Tutorin rooli ei ole yksiselitteinen tai

helposti määriteltävissä. Oppimisen oh-
jaaminen sisältää useita rinnakkaisia roo-
leja ja tehtäviä, jotka ovat toisinaan jopa
ristiriitaisia keskenään. Ohjaajana tutor
on samanaikaisesti itsekin ryhmän jäsen.
Silti hänellä on opiskelijoihin verrattuna
auktoriteettiasema esimerkiksi oppimi-
sen lopputulosten arvioitsijana. Luennoi-
dessaan opettaja on oppimisen resurssi,
asiantuntija, mutta tutoriaalissa hän oh-
jaa oppimista. Ohjaaminen ei ole aina
kovinkaan näkyvää eikä missään tapauk-
sessa dominoivaa. Tutor haastaa oppi-
maan kysymällä. Tutorin roolia voi pitää
opettajan moninaisista rooleista kenties
kaikkein haastavimpana. Taustalla on
tutorin käsitykset itsestään ihmisenä ja
opettajana, oman substanssiin tuntemuk-
sen syvyys sekä käsitykset ongelmaperus-
taisesta oppimisesta ja sen taustateoriois-
ta.

Usein opettajatkin voivat käsittää kou-
lutuksen enemmän opettaja- kuin oppi-
jakeskeisenä toimintana, mikä ei toimi
PBL:n puitteissa. Alussa tehtävä tutori-
na voi oudoksuttaa ja kokemukset omasta
osaamattomuudesta tai riittämättömyy-
destä ovat tavallisia. Oma merkitys opet-
tajana on identifioitava uudelleen. Asian-
tuntijuus ei enää määräydykään pelkän
substanssin tuntemuksen perusteella,
vaan kykyä tehdä hyviä substanssiin liit-
tyviä kysymyksiä ja opiskelijoiden ohjaa-
misena reflektioon, oman oppimisen
analysointiin ja erittelyyn.

Oppimiskulttuurin muutokset

Ongelmaperustainen pedagogiikka
muuttaa oppimiskulttuuria monin ta-
voin; opiskelijoiden ja opettajan suhdet-
ta, opettajien välisiä kollegiaalisia suhteita.
Laajimmillaan se muuttaa koko orga-

nisaation toimintoja, jotka on arvioitava uudelleen ja organisoitava palvelemaan ongelmaperustaisen pedagogiikan ja oppimisen periaatteita. Ideaalit ja käytännöt on saatava kohtaamaan toiminnan tasolla, muutoin sekä opettajat että opiskelijat turhautuvat. Esimerkiksi opetussuunitelmatyö on jatkuvasti muuntuva yhteistoiminnallinen prosessi, johon tutorit asiantuntijuudellaan osallistuvat.

Ongelmaperustaisen pedagogiikan tavoitteena on tuottaa oppijoille koulutuksen substanssitavoitteiden lisäksi myös ns. prosessiosaamista kuten ongelmanratkaisutaitoja, tiimityötaitoja, vuorovaikutustaitoja, sosiaalisuutta, analyttisyyttä ja kykyä kriittiseen ajatteluun). Tutkimustulosteni perusteella samaisten taitojen kehittyminen muodostaa myös tutorin, opettajan työssä oppimisen ytimen.

Tulevaisuuden opettajan haasteet

Tutkimani tutorit pohtivat monipuolisesti muutosta aiemmasta opettajan roolista oppimisen ohjaajaksi ja totesivat löytäneensä oman toimintatapansa vasta vähitellen. Toisaalta joustava toiminta erilaisissa rooleissa lisääntyi. Ohjaajan ja asiantuntijan roolit alkoivat limittyä toisiinsa joustavammin, ja niiden tilannesidonnaista vaihtelua ei koettu yhtä ongelmalliseksi kuin alussa. Alussa askarrutti eniten, miten tutorina kykeni autamaan oppimista. Toiminnan kehittymistä voi kutsua kokeilun ja kokemusten vaihdon kautta oppimiseksi. Kokeilu ei kuitenkaan riittänyt, vaan tarvittiin jatkuvaa oman työn analysointia ja sen miettimistä, mitä voisi tehdä paremmin. Näin kyettiin takaamaan uusien intuitioiden muodostus.

Tutorit totesivat, että ryhmän prosessin "tietäminen" ei riittänyt, vaan niihin pitäisi osata vaikuttaa käytännön tilanteisakin. Alussa tämän tehtävän edessä oli usein neuvottomia, jolloin sisäistetty tieto ei ollut vielä muuttunut kehoilistetuksi, jopa hiljaiseksi osaamiseksi. Opit ja toiminta eivät olleet tasapainossa. Kokemusten karttumisen myötä ryhmäilmioita alettiin pitää entistä kiinnostavampina. Tutorit alkoivat analysoida

Kasvatustieteiden tohtori Sari Poikela toimii kasvatustieteen professorina (vs.) kasvatustieteiden tiedekunnassa.

toimintaansa esimerkiksi oppimisilmaston rakentajina ja oppimisen ilon tukijoina. Opettajan työn yksinäisestä selviämisestä onnistuttiin suunnistamaan kohti yhteisöllistä kulttuuria. Yhteistyöstä kollegoiden kanssa tuli säännöllistä ja luontevaa.

Aineistoni ilmensi laajaa, koko oppilaitosta koskettavaa muutosprosessia, mikä liittyi ongelmaperustaisen opetussuunnitelman rakentamiseen ja sen mukaiseen toimintaan siirtymiseen. Yhteisesti tuotetulla ja prosessoidulla kulttuurisella tiedolla oli tärkeä merkitys muutoksessa. Yhteisöllisen organisaatiokulttuurin kehittymistä kuvattiin myös metaforien avulla. Ennen opettaja istui yksin täyteenlastatussa, uppoamaisillaan olevassa veneessä ja yritti viimeisillä voimillaan soutaa eteenpäin. Ongelmaperustaisen pedagogiikan myötä tutor istui veneessä yhdessä ryhmän kanssa peräpitäen toisten soutaessa ja tähyillessä innokkaasti eteenpäin. Kollegiaalinen yhteistyö ei silti tarkoittanut, että asioista oltiin aina samaa mieltä. Kahinoita kuitenkin opittiin käsittelemään ja asioista

pystyttiin sopimaan niin, että kaikkien mielipiteet otettiin huomioon.

Parasta yhteistyössä oli yhteisten sekä hyvien että huonojen kokemusten jakaminen. Me-hengen löytyminen vaati asenteiden muokkausta ja avoimuus saattoi olla yllättävän vaikeaa. Eräs informanteistani totesi: "Työn ilo palautui kun olin 15 vuotta tehnyt toisin."

Tutkimustulokseni kytkeytyvät ongelmaperustaiseen pedagogiikkaan, mutta ilmentävät samalla yleisempää opettajuuden muutosta ja tarvetta siihen. Niin yksilöllisen kuin yhteisöllisenkin työn ilon löytäminen ja säilyttäminen onkin mielestäni tärkeä haaste tulevaisuuden opettajalle.

Lähteet

Boud, D. 1985. Problem-based learning in perspective. Teoksessa Boud, D. (ed.) *Problem-based learning in education for the professions*. Sydney: HERDSA.

Dewey, J. 1938. *Experience and Education*. New York: Macmillan Publishing.

Poikela, S. 2003. *Ongelmaperustainen pedagogiikka ja tutorin osaaminen*. Tampere: Tampere University Press.

Helena Koskinen

Tulevaisuuden opettaja

– juurillaan tässä ajassa

Tulevaisuus nousee tästä hetkestä; tulevaisuuden tekemisen punainen lanka on kiinni nykyisyydessä. Rajauksena on kuitenkin tarpeen määrittää kohdistaako ajattelunsa lähitulevaisuuteen, kymmenen vuoden päähän vai kauemmaksi, ja tarkasteleeko ajan kulua yksilön vai yhteiskunnan perspektiivistä? Ajallinen ulottuvuus tässä artikkelissa on lähitulevaisuus ja näkökulma pääosin yksilön, niinpä esille ottamani asiat ovat jo nyt läsnä, mutta ne kuljettavat mukanaan potentiaalia otettavaksi entistä tarkemmin käyttöön.

Pohdin siis haasteita, joihin vastaaminen korostuu tulevassa ajassa osana opettajan työtä. Toivottavasti, etsittäessä ratkaisuja näihin haasteisiin, on aikaa luovaan aktiivisuuteen eikä vain ad hoc- reaktioihin. Opettajan työ laaja-alaistuu ja haastaa jatkamaan opettajuuden henkilökohtaista uusintamista, löytämään keinoja uudenlaisen toimintakulttuurin haltuunottoon ja entistä heterogeenisemmän oppijoiden joukon kohtaamiseen. Esille ottamani näkökohdat saavat ajankohtaista tarttumapintaa mm. Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan erillisten opettajan pedagogisten opintojen opiskelijoiden opettajuuskuvauksista ja kentällä opetus-harjoittelua ohjaavien opettajien kanssa käydyistä keskusteluista.

Opettajan työn laaja-alaisuus ja tutkiva työote

Tulevaisuudessakin koulutus-/opetustyötä tekevää henkilöä kutsuttaneen opettajaksi, ja opettajan odotetaan olevan opetustoiminnan- ja oppimistapahtuman asiantuntija. Opettaja-käsitteellä identifioitava toimijuus näyttää kuitenkin moninaistuvan. Opettajien joukko tullee entistä moni-ilmeisemmäksi suhteessa tehtäviin ja ammattiin johtavaan koulutukseen. Opettajan työn toiminnallinen laaja-alaisuus haastaa jatkuvaan kokeiluun ja

kouluttautumiseen; ollakseen osaaja on oltava myös oppija. Oppijana opettaja on korostuneesti myös oman työnsä tutkija.

Tutkiva työote on osana työn tekemistä ja kehittämistä mutta myös opettajan henkilökohtaisen pätevytyksen väline. Opettajan työn lisääntynyt määräaikaisuus ja projektiluontoisuus ylläpitävät kiihtyvää tarvetta tietojen ja taitojen päivittämiseen ja kokonaan uuden tiedon konstruointiin.

Muutoksessa korostuu yhteistoiminnallisuus

Koulutyön muutoksessa korostuneen yhteistoiminnallisuus koulun tasolla ja laajempina yhteyksinä ympäristöön. Uusien toimintatapojen käyttöönotto ja jo hyväksi koettujen vahvistaminen ovat opettajan *menetelmällisen osaamisen* jatkuva haaste. Entistä monisärmäisemmissä tilanteissa tapahtuva pedagoginen päätöksenteko ja oppijakohtaisten tavoitteiden yhteensovittaminen koulun opetustavoitteiden kanssa haastavat opettajan *luovuuden*. Dialogi opetusmenetelmänä ja sosiaalisen ilmapiirin ylläpitäjänä saa uusia ulottuvuuksia yhteistoimintamuotojen monipuolistuessa henkilökohtaiselta, face to face -tasolta laajeneviin verkkoihin.

Koulutuksen sidokset ympäröivään yhteiskuntaan, kodin ja koulun välinen yhteistyö, työelämäkytkennät sekä koulujen välinen opetusyhteistyö asettavat opettajan yhä uusiin *verkostohallinnan* solmukohtiin. Samoin kansainvälinen verkostoituminen lisääntyy ollen entistä oleellisempi tekijä arjen toiminnassa. Uusien virtuaalisten oppimis- ja työskentely-ympäristöjen *hallinta* suunnittelun ja oppimisen ohjaamisen välineenä korostuneen entisestään.

Kansainvälistyminen edellyttää opettajalta monikulttuurisuuden hyväksymistä ja hiljaisen kulttuuritiedon hallintaa. Eri kulttuureista tulevien oppijoiden oppimisprosessin ohjaamisessa tarvittaneen uusia oivalluksia yksilöä kunnioittavien kulttuuristen elementtien ja eettisten kysymysten soittamiseksi koulun arkeen. Koulun toiminnan arvioinnin yhtenä kriteerinä säilyy kansainvälistyneisyyden mittaaminen sekä sosiaalisen toiminnan että opetuksen näkökulmasta. Vaikka koulu on jo puolen vuosisataa kansainvälistynyt, kansainvälistyneisyyden laajuus ja syvällisyys ei ole vielä läpikäyty. Projekteista ollaan siirtymässä prosessiin.

Moniammatilliset työyhteisöt

Oppilaitokset ovat kehitymässä entistä moniammatillisemmiksi työyhteisöiksi. Yksin toimimisen kulttuuri on saanut rinnalleen vaihtoehtoisia toimintamalleja. Luokkiin on tullut toisia toimijoita työskentelemään

yhteistyössä opettajan kanssa ja koulun toiminnan tehostamisessa on otettu käyttöön moniammatilliset tiimit. Tavoitteena on, että jokaisen yhteisön toimijan osaaminen hyödyttäisi koko organisaatiota. Opettajalla on keskeinen rooli oppilaitoksen toimintakulttuurin uudelleen muotoutumisessa.

Toimintakulttuurin muutoksen hallitseminen edellyttää toimijoiden sosiaalisten taitojen maksimointia. Yhteisesti koetut ja todetut toimintakulttuurin muutosmahdollisuudet hahmottuvat toimintakulttuurin rajauksissa. Ulkoinen rajausta tulee lakien, asetusten ja muiden virallisten määräysten ohjaamana, sisempi rajausta on koulun omien visioiden, toimintasuunnitelmien, strategioiden, sääntöjen sekä omaksuttujen yksilöllisten käyttöteorioiden sovittamista yhteistoimintaan. Näiden rajausten väliin jäävä vapaa tila joko sallii tai estää toiminnallisten käytänteiden joustot ja muutoksen. Opettajat ovat keskeisiä toimijoita tässä ”tilanvaltauksessa”.

Työelämäorientoituneisuus osana opettajan työtä

Tarkasteltaessa opettajuutta aikuis- ja ammatillisen koulutuksen näkökulmasta korostuu työelämäorientoituneisuus osana opettajan työtä. Oppiminen ja sen ohjaus tapahtuvat kontekstissa, jossa oppimistulokset testataan käytännön työelämässä. Ammatillisen koulutuksen erityishaasteena korostuvat motivaatiokysymykset sekä työelämän muutosten nostamana haasteena työalojen kiinnostavuuden vahvistaminen opetuksessa ja osana koulun toimintakulttuuria. Koulutus kuntouttavana ja työhön orientoivana toimintana vaihtuvissa työmarkkinatilanteissa haastaa aikuiskouluttajat erityiskysymyksiin.

Aikuiskouluttaja on vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa, joilla on osin runsaastikin oppimis- ja työelämäkokemuksia. Opettajalla on näissä yhteyksissä erityinen pedagoginen vastuu oppijoiden oppimaan oppimisen taitojen kehit-

tymisen ohjaajana. Yrittäjyyden nousu keskeiseksi aihealueeksi eri kouluasteilla lisää asiaan liittyvän problematiikan työstämistarvetta opettajien keskuudessa.

Erilaisuus haastaa opettajan

Opettajan työn tavoitteena säilynee optimaalisen hyvien oppimistulosten mahdollistaminen; opettaja suunnittelee, motivoi, orientoi oppimiseen, opettaa ja arvioi, kannustaa itsearviointiin. Oman erityisalan tietämisen ja taitamisen ohella korostuu lisääntyvän *heterogeenisuuden hallinta*. Heterogeenisuuden ilmentyminä varioivat ainakin ikä, oppimisvalmiuksien erilaisuus, oppimisvaikeudet, koulutustarpeet määriteltyinä sekä yksilöllisesti että koulutuspoliittisesti sekä kulttuuriset tekijät. Myös ihmisten liikkuvuus vaikuttaa opetusryhmien dynamiikkaan, ja

eritavoin toteutettava integraatio saattaa yhteen entistä erilaisemmat oppijat.

Erilaisuus haastaa opettajan vuorovaikutustaidot: kulttuurisen tieto-taidon, kielitaidon ja erilaisuuden tunnistamisen taidot. Tarvitaan entistä yksilöllisempää oppimisprosessin ohjausta monialaisena yhteistyönä. Yksilön vastuuttamisen rinnalla korostunee kuitenkin yhteistoiminnallisuus ja yhteisöllisyys. Opettaja toimii *ohjaajana* yhteiskuntasuhteeseen ja kansalaisuuteen suomalaisuuden ja myös eurooppalaisuuden tasoilla.

Muutoksen kerrotaan olevan jatkuvaa. Jatkuvassa muutoksessa mukana oleminen soisi sisältävän tasanteita, joilla olisi aikaa pysähtyä arvioimaan jo käyttöön otettua ja työyhteisön yhteistoimintana pohtimaan ja tunnistamaan tulevaisuuden haasteita. ●

Filosofian tohtori Helena Koskinen toimii aikuis- ja ammatillisen koulutuksen (ma) lehtorina kasvatustieteiden tiedekunnassa vastuualueenaan opettajan pedagogiset opinnot.

Miia Hast

Uuden opettajuuden **HAASTEET**

Opettajuus voidaan tiivistää käsitykseksi opettajan tehtävästä yhteiskunnassa. Eri aikoina, eri oppilaitoksissa ja koulutusasteilla opettajuus on saanut erilaisia määritelmiä ja muodostanut näin eri opettajuutta edustavia kulttuureja. Aineenopettajan opettajuus on siis suurelta osin rakentunut oman aineensa professiosta.

Opettajuutta muovaavat arkityöhön liittyvät valmiudet, mutta yhä enemmän yhteiskunnan odotukset opettajan tehtävää kohtaan. Uuden opettajuuden ydintekijöinä on sisällön hallinnan ohella myös tulevaisuushakuisuus, yhteiskuntasuuntautuneisuus sekä yhteistyö. Tärkeänä tavoitteena nähdään opettajan tietoisuus omasta tehtävästä ja sen merkityksestä muun muassa opetussuunnitelman kehittäjänä.

Uusi opettajuus on sisältötiedon ohella myös laaja-alaisesti ja yhteiskunnallisesti sivistynyt. Uuden opettajuuden tutkimuksissa laaja-alaisuuden käsite on monia merkityksiä täynnä. Ensimmäinen mielikuva opettajuuden laaja-alaisuudesta saattaa korostaa muun muassa opettajan työn sisällön, tehtävien ja erilaisten valmiuksien

monipuolistumista. Syvällisempi tarkastelu rakentaa kuvaa itse opettajan itsetunnosta ja minäkuvasta. Laaja-alaisuus asioiden tietämisenä ei mielestäni riitä tai ei ehkä ole niin merkityksellinen kuin asioista kiinnostuminen ja niihin vaikuttaminen. Opettajan tulevaisuusajattelu perustuu kulttuurisesti rikkaaseen yhteiskuntaan ja riittävään ymmärrykseen kehityksen kokonaisvaikutuksista.

Maailma muuttuu ja muuttuvat käsitykset muuttavat myös opetuksen sisältöjä. Tulevaisuudessa opettaja on yhä enemmän vastuussa opetuksensa suunnittelusta, toteutuksesta ja laadusta. Opettajan ammatillista identiteettiä kuvataan useassa yhteydessä käsitteellä ”uusi asiantuntijuus”. Keskeisenä valmiutena on tutkiva työhön suhtautuminen, jossa opetussuunnitelmatyö on oleellinen prosessi opettajana kehittymiseen.

Perusedellytys suomalaisen perusopetuksen opetussuunnitelmauudistusten toteutumiselle sekä oppiainekohtaisen opetuksen kehittämiseksi on lisätä opetussuunnitelmien merkitystä opettajakoulutuksessa sekä opettajan henkilökohtaista ymmärtämystä itse opetussuunnitelmasta, opetussuunnitelman laatimisesta ja kehittämisestä.

Kasvatustieteiden lisensiaatti Miia Hast toimii teknisen työn didaktiikan lehtorina kasvatustieteiden tiedekunnassa.

Tekniikan opettajasta teknologisen yhteiskunnan asiantuntijaksi

Käsityön ja teknisen työn tehtävää suomalaisessa perusopetuksessa on pohdittu varsin paljon opetussuunnitelmauudistusten yhteydessä. Useiden teknologian opetuksen kehittämistä käsittelevien asiasisältöjen pohjalta nousee esille yhteiskunnan teollinen kehittyminen, joka perusteele teknologian opetuksen järjestämiseen liittyviä opetussuunnitelmamuutoksia ja oppiaineen tulevaisuuteen suuntautuvia tavoite- ja sisältökuvauksia. Haasteet teknologian opettamiselle liittyvät vahvasti myös kansainvälisen kilpailun turvaamiseen.

Käytämme teknologia-termiä usein tekniikka-käsitteen synonyyminä, tiedostamatta sitä, mitä käsitteet todellisuudessa tarkoittavat. Käsitteenä tekniikka viittaa pääosin artefakteihin, ja jonkin päämäärän saavuttamiseksi tuotettuihin välineisiin. Teknologia puolestaan voidaan nähdä laajempaan kokonaisuutena, joka on erottamattomasti myös kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten suhteidensa määrittämä. Teknologiaan voidaan kuitenkin tarpeen mukaan sisällyttää työn ja toiminnan välineet, näitä koskevat tiedot, taidot ja menetelmät sekä organisaatiot, joissa teknologioihin liittyvä toiminta tapahtuu. Teknologisuuteen tarvitaan opettajalta yhä enemmän asioiden erottelu ja arvostelukykyä ja innovatiivista toimintaa. Opettajan tulee omata asiantuntijuuden dynaamisuutta, joka perustuu tulevaisuuden tarpeisiin sekä arvojen opettamiseen.

Tulevaisuuden visioilla on vaikutuksen myös opetus- ja kasvatustyöhön. Opettajien tulee tuntea yhteiskuntamme infrastruktuuri, sosiaalinen ja teknologinen rakenne, jotta he voivat suunnitella opetuksen ja oppimisen laajalle perustalle. Tiedon, taidon ja ymmärryksen pohjalta teknologian opetus ei rajoitu yksipuoli-

sesti tietotekniikkaan, vaan laaja-alaisemman määrittelyn pohjalta teknologian opetuksella voi olla taitotieto- ja ymmärrysyhteiskunnan syntyä tukevat ja ohjaavat ratkaisut. Tietoyhteiskunta-termi antaa ensisijaisesti sen vaikutelman, että kyseessä olisi automaattisesti tiedon, ymmärryksen ja viisauden yhteiskunta. Kuitenkin tulisi muistaa, että tietoteknisten välineiden kehitys ja käyttöönotto eivät sinällään merkitse aidon tiedon ja tietämyksen lisääntymistä.

Teknologia-käsitteen kokonaisvaltainen ymmärtäminen perustuu siihen yhteiskunnalliseen ja kansalliseen sekä vuorovaikutteiseen ja sosiaaliseen ympäristöön, jossa koko opettajien ammattikunta toimii. Jos keskitymme johonkin tiettyyn osaan kokonaisuudesta, on vaarana, että tuemme kapea-alaisuutta ja ymmärryksemme katoaa siitä, mistä suomalaisen perusopetuksen käsityön ja teknisen työn oppiaineessa on kokonaisuutena kysymys.

Uusi opettajuus rakentuu siksi toiminnasta, jossa oleellista on oppijan kasvataminen tekijäksi, aktiiviseksi oman toimintansa subjektiksi. Opettajan työ on pedagogiikan kehittämistä, jossa oman työn arviointi ja analysointi sekä opettajuuden kehittäminen yksin ja koko työyhteisön kanssa on jatkuva prosessi. Opettajan kasvatuskäytännön toteuttajana ei riitä, vaan tavoitteena ovat opetusalan asiantuntijat, strategiset tiedot ja taidot sekä tulevaisuuteen tähtäävä toiminta.

Ammatillisesti ajan tasalla oleva opettaja ottaa vastaan haasteellisia tehtäviä. Teknologialla on nyt merkittävä osa yhteiskuntamme ajankohtaisessa keskustelussa. Koska keskustelu on hajaantunut monille eri linjoille ja etenee eri symbolijärjestelmien sisällä, se välittää erilaisia arvoja, joista monet ovat ristiriitaisia keskenään, sen merkitystä ja ymmärtämistä on vaikeampaa määrittellä kuin koskaan ennen. Reflektiivisyys rakentuu siten opettajankoulutuksessa ajattelusta pohtia teknologia-käsitettä ja perusopetuksen tavoitteita suhteessa yhteiskunnalliseen ja kasvatukselliseen kontekstiin.

Opettaja opetussuunnitelman kehittäjänä

Kun erilaiset sisällöt (arvot, tiedonkäsitteet) tunnistetaan, on mahdollista kytkeä ne eri kasvatuskäytäntöihin, jolloin myös eri oppimisteoreettiset lähtökohdat voidaan nähdä toisiaan täydentävinä. Tekninen työ teknologiakasvatuksen kehittämisen lähtökohdaksi edellyttää kattavia, monipuolisia ja eri sisältöalueita huomioivia kokonaisuuksia, jotka erilaisuudesta ja mahdollisesta ristiriitaisuudesta huolimatta eivät kuitenkaan kilpaile keskenään. Eri painopisteiden integroiminen ja tasapainottaminen rakentaa opetussuunnitelman, joka heijastaa sitä monimuotoisuutta, jolla teknologiaa tarkastellaan, arvioidaan ja kehitetään. Sisällölliset lähtökohdat opettajan opetussuunnitelma-ajattelussa rakentavat pohjan teknisen työn ja teknologiakasvatuksen kattavalle opetuksen ja oppimisen suunnittelulle.

Opettajan opetussuunnitelma-ajattelun kehittäminen teknisen työn ja teknologiakasvatuksen kompetenssissa liittyy siihen, että itse opettaja tulee nähdä myös aktiivisena ja innovatiivisena kasvatustyön kehittäjänä ja teknologisen yhteiskunnan jäsenenä. Opetussuunnitelma tulee nähdä työvälineenä opettajan ajattelulle ja opetuksellisille ratkaisuille. Opetussuunnitelman näen selkeyttävän ja perustelevan opetuksen liittyviä kysymyksiä ja valintoja sekä luovan kokonaiskuvan kyseisen oppiaineen tavoitteista ja sisällöistä.

Voimme todeta, että jos teknologia nähdään ympäristölähtöisenä, kohdistuu huomiomme perinteisesti tuotettiin, jossa lähtökohdaksi ovat ensisijaisesti ihmisen tarpeet. Jos taas teknologia nähdään läheisemmin liittyvän yksilön luonnolliseen toimintaan, pohjaa ajattelu yksilökeskeiseen opetussuunnitelma-ajatteluun. Jos teknologia nähdään osana sosiaalisia toimintoja ja vuorovaikutusta, tuo se mukaan yhteiskunnan roolin teknologian kehittämisessä ja käyttämisessä. Voimme siis liikkua eri tasoilla määriteltäessä teknologiaa suomalaisen perusopetuksen.

Tanja Manner-Raappana

Mediakasvattajana median ja kasvatuksen ristiaallokoissa

Yliassistentti Tanja Manner-Raappana pohtii artikkelissaan mediakasvatuksen osuutta opettajan työssä teoreettisella tasolla. Tulevaisuus näyttää, kuinka paljon mediakasvattajan ja opettajan työt kohtaavat käytännössä.

Tanja Manner-Raappana valmistui mediakasvatuspainotteisesta luokanopettajakoulutuksesta kasvatustieteen maisteriksi Lapin yliopistosta keväällä 2004. Tällä hetkellä hän toimii Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa mediakasvatuksen yliassistentin viransijaisena ja on jatko-opiskelijana Lapin yliopistossa.

Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa aloitivat tänä syksynä ensimmäiset pääaineenaan kasvatustiedettä, erityisesti mediakasvatusta opiskelevat opiskelijat. Heistä tulee mediakasvatuksen ammattilaisia, mediakasvattajia. Vaikka heidän koulutuksensa ei annakaan pätevyyttä suoraan opettajan ammattiin, tulevat he toimimaan kasvatuksen parissa ja helpottamaan opettajan työtä esimerkiksi oppimisympäristöjen tai oppimateriaalin työstämisessä. Ehkä heistä tulee kaivattu linkki koulumaailman ja mediakulttuurin yhteenkytkemiseen.

Yhteiskunnan medioitumisen ja teknologistumisen myötä koulutuksessa on pitkään puhuttu muutoksista ja ajanmukaistamisesta. Opetussuunnitelmaan viestintäkasvatuksen osaksi on noussut mediakasvatusta edistämään uudenaikaista, muutoksessa olevaa opetusta. Tulevaisuuden opettaja nähdään oppimisen asiantuntijana, mutta myös kanssaoppijana. Mediakulttuurin haasteet opettaja ottaa vastaan yhdessä oppilaiden kanssa tutkivalla ja ongelmalähtöisellä otteella. Mediaan, viestimiin ja niiden kautta välitettyihin viesteihin tutustutaan niin tuottamisen, vastaanottamisen kuin ilmaisunkin kautta. Tietojen pänntäämisen sijaan kehitetään taitoja.

Tulevaisuudessa mediakasvatuksella tulee olemaan tärkeä rooli kasvatuksessa. Tuotteistuvassa kulttuurissa lapsia ja nuoria on ohjattava erottamaan tavaroiden todellinen tarve niiden lisäarvosta. Kasvattavuuden näkökulmasta mediakulttuuri antaa erilaisia malleja esimerkiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen pelisäännöistä, joita lapset avoimesti usein kokeilevatkin. Kuitenkin vasta mediaesitysten tuottamisen kautta lapset ja nuoret pääsevät näkemään, kuinka useat asiat esitykseen vaikuttavat ja oppivat näin arvioimaan mediaesityksiä myös niiden tuottajien näkökulmasta.

Mediakulttuurin asettamat haasteet

Mediakulttuurin muutokset tuovat uudenlaisia vaatimuksia kasvatukseen ja opettajuuteen. Mediakulttuurin nopea muutos kasvattaa kuilua ymmärtää aikuisten tavoista eroavaa lasten elämäntapaa, median käyttöä ja tulkintaa. Kasvattajan tehtävänä olisikin pyrkiä ymmär-

tämään oppijoiden maailmankatsomusta ja tapaa toimia mediakulttuurissa. Mediakasvatuksen näkökulmasta opettaja on oppijoiden ohjaaja ja kuuntelija, joka ymmärtää ja auttaa ymmärtämään. Brasialais-syntyisen kasvatustieteilijän *Paulo Freiren* mukaan opettajan ja kasvattajan tulisi ohjata oppijoita itse huomaamaan opittavat asiat. Silloin oppiminen tapahtuu elämyksien ja kokemusten kautta. Näin osaaminen ja ymmärtäminen ovat oppimisen perustana, jolloin oppimisen ilo säilyy.

Mediataidoilla tiedostamiseen

Tärkeimpänä oppimisessa ei tulevaisuudessa nähdä tietojen, vaan taitojen oppimista. Tieto ymmärretään suhteelliseksi ja sen totuusarvo riippuu siitä, mistä näkökulmasta sitä tullaan katsoneeksi. Aikaisemmin koulukirjat ovat sisältäneet *sen ainoan totuuden* ja tiedon, mitä koulussa on opittu. Mediakriittisyyden avulla tulisi ymmärtää, että niin oppikirjat kuin uutisetkin on tuotettu jonkun ihmisen näkökulmasta. Niiden tekstit ovat vain saavuttaneet valta-aseman sanoa, mikä on totuus ja mikä oikein. Arvi Lindinkin merkityksen *sanansaattajana* huomasimme vasta sitten, kun hänen aikansa uutistenlukijana oli tullut täyteen. Jokailtainen uutisikonimme loi suomalaisiin koteihin turvallisuutta pahuutta huokuvasta maailmasta huolimatta.

Mediataitoja hallitseva yhteiskunnan jäsen pystyy toimimaan mediakulttuurissa ja etsimään kulloinkin tarvitsemansa tiedon sekä hyödyntämään sitä sopivalla tavalla. Tällaiset taidot opitaan viestimien teknisen toiminnan tarkastelulla, mediaesityksiä itse tuottamalla ja niihin kohdistuvalla kriittisellä tulkinalla. Kriittisyydellä tarkoitetaan arvioimista ja kyseenalaistamista viestijän tarkoituksista sekä tiedon ja vallan merkityksistä käsin. Mediakriittisyyden harjaantuessa opimme suodattamaan sillä hetkellä itsellemme tärkeän tiedon vähemmän tärkeästä sekä arvioimaan informaation tietoarvoa ja viestimien kautta syntyviä tarkoituksia.

Tulevat sukupolvet oppivat pienestä pitäen käyttämään tietokoneita ja liikkumaan sujuvasti median viestitulvassa. Teknisten käyttötaitojen sijaan tulisi keskittyä kehittämään mediatekstien sisältöjen kulttuurisesti rakentuvien merkitysten ja viestimien taustalla olevien valta-asetelmien ymmärtämistä. Yhä enemmän aistikanavia hyödyntävät ja elämykskokemuspainotteiset mediaesitykset tulevat lähemmäksi käyttäjää ja siten osaksi arkea. Sitä, miten ne vaikuttavat tunte-elämään tai tasapainoiseen kehitykseen, on vaikea tutkimustenkaan mukaan sanoa. Kuitenkin jokin merkitys niillä on elämäämme, koska elämme median ja viestimien kanssa päivittäin. Siitä kertoo erilaiset arjessa esiintyvät ilmiöt, kuten se, että *Salattujen elämien* Ulla on monille yhtä todellinen kuin naapurin Martta.

Brändit ja mainonta

Mediakulttuurin monisyistä rakennetta kuvaa hyvin mainonnan ja mainonnallisuuden levittäytyminen kaikkiin arkitoimintoihin. Kaikilla tuotteilla on nimensä pentiumista bembaliin ja nokiasta marimekkoon. Nimen lisäksi tuotteisiin on brändäyksen kautta liitetty erilaisia mielikuvia, joiden kautta tuotemerkit kauppaavat jo itse itseään kuluttajien käytössä. Brändäys tuottaa näin sosiaalista todellisuuttamme tarjoamalla meille merkityksiä, jotka usein ylläpitävät kulttuurillemme ominaisia toimintatapoja.

Lisensiaatintyössäni tarkastelen sosiaalisen sukupuolen esittämisen erilaisia representaatioita televisiomainoksissa. Aineistonani olleissa televisiomainoksissa korostui perinteinen sukupuolen esittäminen. Miehisyyden ja naiseuden representaatiot tuottuivat patriarkaalisina naisen kotiäiti-myyttiä sekä miehen isältä pojalle- ja kilpailuvietti-myyttiä luonnollistavina ja uusintavina. Myös nautinto ja kehonkuvan tuottaminen mainoksissa rakennettiin eri tavoin naisen kuin miehen kautta. Naisen nautinto nähtiin kiellettyinä heikkoutena herkutteluun, kun taas miehen nautinto on kehollisten

perustarpeiden tyydyttämistä. Näin brändeihin tullaan tuotetuksi myös sukupuolitettuja merkityksiä, jotka elävät tuotteiden mukana sosiaalisessa todellisuudessamme. Brändäytyillä eli erilaisin mielikuvien koodatuilla tuotteilla rakennamme omaa identiteettiämme ja viestimme muille itsestämme.

Brändäyksen kautta tuottuvat mielikuvat luonnollistavat ajattelutapojamme ja muuttavat arvojamme. Moraaliset ja eettiset kysymykset nousevat keskeisiksi tuotemarkkinoinnin kohdistuessa lapsiin, esimerkiksi pukeutumisyksityksessä. Suomessa suurta paheksuntaa herättäneet pienten lasten rintaliivit vedettiin nopeasti pois markkinoilta. Silti alle kouluikäisten napapaidat ja minihameet vain jatkavat esillä oloa, ja hiljalleen ne luonnollistuvat aikuisten ajatuksissa täysin normaalkiksi pukeutumistyyliksi pienille lapsille.

Mediakulttuurin ilmiöitä ei tule nähdä uhkana, vaan näiden asioiden esille tuominen ja kriittinen tarkastelu antaa mahdollisuuden ymmärtää asioita ja hyödyntää mediakulttuurin luomia mahdollisuuksia moraalisesti ja eettisesti oikeisiin valintoihin. Koko ajan mediaesitysten kautta muuttuva mediakulttuuri mahdollistaa esimerkiksi erilaisia ja perinteisistä sukupuolten esitystavoista poikkeavia vaihtoehtoisia esitystapoja, kuten työssä käyvän naisen ja kotitöitä tekevän miehen kuvia.

Teknologian kehittyminen mahdollistaa koko ajan erilaisia elämyksiä ja kokemuksia oppimisessa. Viestimien yhteensulautuessa ja mediatekstien monipuolisuudessa on tärkeää, että myös opettaja omaa mediakokemuksia ja -taitoja, joiden pohjalta hän osaa ymmärtää oppijoita ja ohjata heitä paremmin. Kasvatustieteen ja siinä erityisesti opettajankoulutuksen tulisi antaa valmiuksia opettajille ymmärtää mediakulttuurin haasteita ja viestejä. Tulevaisuuden opettajilla mediakulttuurinen kompetenssi on tärkeä työkalu ammatillisessa osaamisessa. Myös tulevat mediakasvatuksen asiantuntijat tulevat tukemaan opettajaa median ja kasvatuksen ristiaallokossa. ●

Kasvatustieteiden tiedekunnan historiaa kuvin ja sanoin

6.

7.

8.

9.

10.

11.

Kuvat: Lapin Kansan arkisto

1. Murmanskin pedagogisen instituutin ja Lapin yliopiston yhteistyö sinetöitiin sopimuksella huhtikuussa vuonna 1992. Kuvassa sopimusta allekirjoittamassa rehtori Esko Rieppula (oik) ja vararehtori Aleksei Petrovich Adjeev. Taustalla instituutin opettajia ja Lapin yliopiston henkilökuntaa.
2. Kasvatustieteiden kandidaatti Helvi Heiskanen toimi Lapin yliopiston harjoittelukoulussa lehtorina, vararehtorina ja rehtorina vuosina 1981-2003. Kuvassa Helvi Heiskanen huhtikuussa 1994.
3. Filosofian tohtori Juhani Jussila toimi professorina Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa vuosina 1991-2000. Kuvassa Juhani Jussila toukokuussa 1992.
4. Lapin korkeakoulun pienyrittäjäkurssi alkoi Tervolassa marraskuussa vuonna 1986. Kuvassa kursilla opettajana toiminut professori Kyösti Kurtakko (vas) ja kurssin johtaja Magnus Lange.
5. Lapin yliopiston harjoittelukoulun 2 B-luokalla oppi näyttää menneen hyvin perille vuonna 1993. Tyytyväinen opettaja oikealla on lehtori Pirkko Niemi.
6. Lapin korkeakoulun luokanopettajaoppilaat tuskastuivat ylläraskaaseen opintotahtiin ja järjestivät opintoseisauksen lokakuussa 1981.
7. Lapin korkeakoulun ensimmäinen väitöstilaisuus lokakuussa 1982. Ensimmäinen väittelijä Kyösti Kurtakko (oik) saapumassa väitöstilaisuuteen.
8. Maarit Lindroos (vas) ja Päivi Naskali kuuluivat vuonna 1991 Lapin yliopiston naistutkijoiden jatko-opiskeluryhmään, jossa oli kaikkiaan kymmenkunta opiskelijaa.
9. Ensimmäiset tutkimukset Lapin korkeakoulusta saivat Ali Niva ja Anne Tryyki toukokuussa vuonna 1983.
10. Kasvatustieteilijät Anu-Liisa Turunen (vas) ja Kaarina Määttä törmäsivät toisiinsa tasa-arvokysymyksissä. Tuloksena syntyi kirja opettajien ja kasvattajien työn tueksi. Kuvassa Turunen ja Määttä kirjan julkistamistilaisuudessa syksyllä 1991.
11. Lapin korkeakoulun koeopetustilaisuus videoyhteyden avulla Rovaniemen ja Tornion välillä syksyllä 1985.

Partow Izadi

Tulevaisuuskasvatus ja kasvatuksen tulevaisuus

Kasvatus on muutosagentti, joka paljastaa ihmisen olemuksessa piilevät mahdollisuudet. Tällainen lähestymistapa valjastaisi kasvatuksen ja kasvatustieteen voimaksi, jolla apatiasta ja pessimismistä päästään tulevaisuutta rakentavaan toimintaan.

Usein kuulee sanottavan, että elämme ihmiskunnan historian globaalia käännekohtaa – ajanjaksoa, joka sisältää ennalta arvaamattomia lupauksia ja uhkia koko maapallon kannalta. Jos tämä on totta, tällainen murros asettaa meidät tulevaisuusvalinnan eteen: Haluammeko olla reaktiivisia pelinappuloita globaalin muutoksen virrassa *vai* haluammeko itsellämme olevan jotain valtaa tulevaisuuteemme ja ohjata muutosta kohti toivottavaa ja kestävä globalisaation paradigmat?

Tällaisessa historian käännekohdassa kasvatus ja kasvatustiede voivat omaksua – niiden on kenties välttämätöntä omaksua – keskeinen ja aktiivinen rooli kestävä globalin tulevaisuuden rakentamisessa. Ilman uskottavaa filosofista ja eettistä perustaa kasvatustiede ei kykene

ottamaan tätä taakkaa harteilleen. Tämä asettaa kasvatustieteen tulevaisuudentutkimuksen keskiöön ja merkitsee kasvatuksen tulkitsemista rakentavana voimana joka on vaikuttanut läpi ihmisen evoluution.

Tämän ajattelun lähtökohtana on kaksi keskeistä väitettä: (1) kasvatuksen ja kasvatustieteen tulee vastata globalisaation haasteeseen, sekä (2) kasvatuksella voidaan vaikuttaa hallitusti tulevaisuuteen. Käsite “globalisaatio” herättää useimmissa ihmisissä vahvoja tunteita – joko asian puolesta tai sitä vastaan. Oli globalisaation inhimillinen arvo mikä tahansa, ei voida kiistää sitä, että se on todellinen nykypäivän ilmiö, jonka vaikutukset tuntuvat jo nyt kaikilla inhimillisen toiminnan aloilla ja jonka tulevaisuuden vaikutukset ovat eittämättömät joskin myös tuntemattomat. Jos tässä kontekstissa kasvatuksen ja kasvatustieteen tulee omaksua keskeinen ja aktiivinen rooli, niillä on oltava globaalisti uskottava eettinen, filosofinen ja teoreettinen pohja.

Kriittinen ajattelu ja optimismi vs. kyynisyys

Vuonna 1970 kirjailija *Mika Waltari* sanoi radiohaastattelussa: “Vaikka Suomi on isänmaani, niin Eurooppa on meidän perintämaamme, mutta koko maailma

meidän ainoa kotimme, ainoa synnyinmaamme”. Ilmeisesti Waltarin mielestä aito isänmaallisuus tänä päivänä edellyttää maailmankansalaisen identiteettiä. Tällaiset ajatukset voivat tuntua kyyniselle mielelle idealistisilta tunteenpurkauksilta, mutta globaali eettinen ajattelu, joka näihin sanoihin sisältyy, on alkanut näkyä myös kansainvälisen kehityksen ja politiikan piirteissä.

Esimerkiksi YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa (UNCED eli ‘Earth Summit’) vuonna 1992 Rio de Janeirossa allekirjoitetussa toimintastrategiassa (ns. Agenda 21) todetaan: “*Education ... should be recognized as a process by which human beings and societies can reach their fullest potential. Education is critical for promoting sustainable development and improving the capacity of the people to address environment and development issues.*” (United Nations, Agenda 21, Chapter 36.3.)

Lokakuun alussa osallistuin Rooman klubin vuotuisen konferenssiin, joka tällä kertaa pidettiin Helsingissä. Konferenssissa puhuivat mm. presidentti *Tarja Halonen*, presidentti *Martti Ahtisaari*, prinssi *El Hassan bin Talal* (Rooman klubin puheenjohtaja), suurlähettiläs *Ilari Rantakari* (mukana globalisaatioon liittyvässä ns. Hel-

sinki-prosessissa) ja pääsihteeri *Pauliina Arola* (Ahtisaaren perustamasta Crisis Management Initiative -organisaatiosta). Kaikki puhujat olivat hyvin tietoisia maailman nykytilan hajottavista kehityskuluista mutta samalla painottivat käynnissä olevia rakentavia prosesseja ja kykenivät perustelevaan optimisminsa; he kaikki myöskin painottivat kasvatuksen ja arvojen merkitystä. Oli virkistävää huomata, että tällaiset *reaalipolitiikan* konkarit kykenevät uskottavaan *moraalipoliittiseen* ajatteluun (käyttääkseni prinssi El Hassanin käsitteitä). Minulla oli myös tilaisuus keskustella hetken kahdestaan presidentti Ahtisaaren kanssa, jolloin nimenomaan toin esille perustellun optimismin edistämiseen liittyvää turhauttavuutta kyynisessä yhteiskunnassa; Ahtisaari totesi, että tässä työssä ei ole varaa antaa periksi, että sitä on jatkettava määrätietoisesti ja että vähäinkin edistyminen vie asioita kuitenkin oikeaan suuntaan.

Yllä olevan valossa maailman asioista päättävät vaikuttajat – siis yleensä raadollisina ja kyynisinä pidetyt poliitikot – tiedostavat yhä aktiivisemmin tarpeen käyttää kasvatusta yhteiskunnallisena muutosagenttina ja strategisena työkaluna, jolla voidaan tosi mielessä tavoitella ih-

Filosofian tohtori Partow Izadi koordinoi kasvatustieteiden tiedekunnan kansainvälistä toimintaa ja vastaa suunnitteilla olevasta Global Education -maisteriohjelmasta.

misyyhteisön tuleville tarpeille relevantteja päämääriä ja toimintamalleja. Akateeminen ajattelu on tässä suhteessa pessimistisempi ja tulee hitaasti jälkijunassa. Meille eurooppalaisille on opetettu olemaan epäileväisiä kaikenlaista optimismia kohtaan – pitämään sitä naiivina. Meidät on suorastaan kyllästetty kyynisyydellä, josta on tehty älykkyyden ja kriittisen ajattelun tunnusmerkki. Voimme kuitenkin oikeutetusti kysyä: Ovatko kriittisyys ja kyynisyys sama asia?

Kasvatustiede hakusessa

Sitoutuminen kehitykseen ja vaikuttavuuteen on kasvatustieteelle ja tulevaisuudentutkimukselle yhteistä: molemmat muistuttavat lääketiedettä siinä mielessä, että (1) ne pyrkivät saamaan aikaan toimivia käytänteitä tosielämän olosuhteiden parantamiseksi ja (2) ne tarvitsevat tuekseen kunnollisen ja uskottavan teoreettisen pohjan – ne ovat tulevaisuuteen orientoituneita ja niiden on tarkoitus olla *proaktiivisia*, ei vain *reaktiivisia*. Ongelmaksi nousee se, että siinä missä lääketieteen on ollut mahdollista määrittellä joitakin riittävän objektiivisia kriteerejä hyvälle fyysiselle terveydelle (eli ihmisen biologisen olemuksen kehittämiseksi), kasvatustiede on ymmärlään, jos joudutaan määrittelemään jokseenkin objektiivisia kriteerejä hyvälle kasvatukselle ja koulutukselle (eli ihmisen sosiaalisen, älyllisen, emotionaalisen ja henkisen olemuksen kehittämiseksi).

Tämän ongelman ytimessä on *ihmiskuva*, josta minikäänlaiseen yksimielisyyteen pääseminen on osoittautunut äärimmäisen hankalaksi kaikissa ihmistieteissä – ‘teoriaa ihmisestä’ ei uskalleta tavoitella ainakaan tieteenparadigmaattisessa mielessä. Kenties sittenkin on mahdollista pyrkiä sellaiseen kasvatustieteeseen, joka tavoittelee ihmiskunnan aidosti tarvitsemia arvoja ja periaatteita. Tällä hetkellä kuitenkin pääosa kasvatustutkimuksesta ja -teoriasta keskittyy kasvatuksen erityiskysymyksiin sekä erillisten kasvatusilmäiden kuvailemiseen – ei perustutkimukseen, joka olisi edellä mainitun holistisen tavoitteen edellytys. Tiede ilman holistista näkemystä on altis dogmaattisuudelle.

Yksi keskeisimpiä ihmiskuvaan liittyviä seikkoja on yksilön ja yhteisön sekä yhteiskunnan välinen suhde. Nykyajan ääri-individualistisessa ilmapiirissä kaikenlainen yhteisöllisyys nähdään helposti yksilön mahdollisuuksia rajoittavana. Tämä heijastuu myös ihmistieteiden lähes tiedostamatta ylläpitämään ihmiskuvaan. *Buchenin* (1974) mukaan: “Ihmistä yksilönä panee liikkeelle riippumattomuus, itsenäisyys ja itseensä luotta-

minen; kokonaisvaltaista ihmistä taas keskinäinen riippuvuus, tietoisuus yhteisyydestä ja luottamus. ... Se mitä [ihmistieteissä] nyt tarvitaan ei ole perinteiset keinot yksilöllisyyden lisäämiseksi ja laajentamiseksi vaan epäperinteiset keinot sen osittaisesta luovuttamisesta [yhteisöllisyyden hyväksi].” Globaalistuvassa maailmassa tällainen yhteisöllisyyttä huomioiva yksilöllisyys ja identiteetti ei ole vain hyödyllinen vaan elinehto: globaalissa yhteiskunnassa ihmiseltä edellytetään maailmankansalaisen arvot ja taidot.

Tulevaisuuskasvatus ja kasvatuksen tulevaisuus

Jotta kasvatus voisi vastata globaalin yhteiskunnan haasteisiin ja olla ennakoiva muutosvoima eikä vain historian voimien pelinappula, tulee ensin tunnistaa ja tunnustaa tiettyjä kasvatukseen liittyviä lähtöoletuksia: (1) kasvatus ei ole vain yhteiskuntaa säilyttävä vaan myös sitä muokkaava voima — kasvatuksella voidaan vaikuttaa systemaattisesti sekä yksilöiden että yhteiskuntien tulevaisuuteen; (2) on löydettävissä joitakin universaaleja arvoja, periaatteita ja malleja, jotka ovat välttämättömiä inhimillisen potentiaalın toteutumiseksi käytännössä ja ovat siten kestäväen kehityksen reunaehtoja; (3) kasvatustieteen edistykseellisyttä on tutkia kasvatuksen mahdollisuuksia tulevaisuuden muovaajana sekä etsiä tähän liittyviä mielekkäitä kasvatuksen käytänteitä. Näiden lähtökohtien laajempi omaksuminen tiedeyhteisössä mahdollistaisi kasvatuksen roolin ymmärtämisen ja sen valjastamisen yhteiskuntaan voimakkaasti vaikuttavana voimana.

Victor Hugo (1802-1885) on sanonut: “On yksi asia, joka on kaikkia maailman armeijoita mahtavampi, ja se on ajatus, jonka aika on koittanut.” Kasvatuksen rooli väistämättä globalisoituvan maailman tärkeimpänä selviytymistyökaluna ja maailmankansalaisuuden toteuttajana on kenties ajatus, jonka aika alkaa olla käsillä. Ajatuksen tiellä on kuitenkin edelleen pessimistisen ihmiskuvan aiheuttama inertia. Optimismin samaistaminen naiiviuuteen ja kyynisyyden pitäminen kriittisenä ajatteluna on itseään toteuttava oletus: se tylsistyttää ihmismielen ja lamaannuttaa toiminnan ja aloitteellisuuden. *Arnold Toynbeen* väitetään sanoneen: “Tylsistyminen voidaan voittaa vain innostuneisuudella, ja innostuneisuus voidaan herättää vain kahdella asialla; ensinnäkin ihanteella, joka valtaa mielikuvituksen myrskyn tavoin, ja toiseksi selkeällä järkeenkäyvällä suunnitelmalla tuon ihanteen toteuttamiseksi käytännössä.” ●

Kiina- ilmiö ja aikuiskasvatus

Kun etäopetusta 1980-luvulla tuotiin Suomen yliopistoihin, käytimme konsulttina Englannin avoimen yliopiston kasvatusteknologian professoria *David Hawkridgeä*. Hän konsultoi samaan aikaan usean muunkin maan hankkeita, yhtenä niistä Kiinan radio- ja televisioyliopiston kehittämistä. Me suomalaiset hymyilimme ymmärtäväisesti, kun David kertoi kiinalaisesta opetuksesta: Suuren tehtaan työntekijöistä valitut opiskelijat kokoontuivat opiskelua varten tyhjennettyyn saliin, jonka peillä oli televisio. Televisioruudulla näkyi yliopistonopettajan käsi piirtämässä kiinalaisia sanamerkkejä opiskelijoiden kopioitaviksi ja kaiuttimista kuului hänen luenointinsa. Davidin opit ovat menneet perille kulttuurin vanhassa emämaassa Kiinassa, kuten sain keväisellä matkallani todistaa.

Kulttuurivallankumouksen jälkeen kiinalaiset joutuivat kirmään kiinni ”kadotettuja vuosia”. Sen jälkeen laaja kehittämisohjelma on kattanut lähes koko aikuiskasvatuksen kentän aikuisten lukutaidon koulutuksesta yliopisto-opintoihin saakka. Suomalaisen kannalta kenties mielenkiintoisin aikuiskasvatusjärjestelmän osa ovat tiedepuistot, jotka kytkevät oppimisen ja innovaatiotoiminnan suoraan taloudelliseen toimintaan. Kävimme suomenkiinalaisen tohtori *He Jinin* kanssa tutustumassa Beijingin Zhongguancunin tiedepuistoon, jonka mittakaava oli aivan toista luokkaa kuin rovaniemeläisen DesignParkkimme.

Puisto on perustettu v. 1988 ja sen lähtöajatuksena on, kuten muissakin Kalifornian Piilaakson ideaa hyödyntävissä tiedepuistoissa, luoda synergiaa korkea-asteen koulutuksen ja tutkimuksen, talouselämän organisaatioiden ja paikallishallinnon välille. Keskeistä on sellaisen oppimisympäristön luominen, jossa ideat lentäisivät aivoriihen tapaan, innovaatiot saisivat tarkoituksenmukaiseen tulokseen johtavaa kehittämistukea ja yliopistojen opiskelijat pääsisivät mukaan oikeaan työn tekemiseen sekä samalla myös yhteistyöhön ulkomaisten partnereiden kanssa. Tiedepuisto kattaa suuren osan koko Beijingin pinta-alasta ja sen kampukset on arkkitehtoonisesti suunniteltu houkuttelevan luonnonläheisiksi.

Kiinan mittakaava on tietenkin Suomeen verrattuna jättimäinen. Verohelpotuksin puistoon on saatu mukaan 13 000 yritystä. Mukana ovat monet kansainvälisesti toimivat jättiläiskonsernit – esimerkiksi IBM, Microsoft ja Motorola. Ulkomailla opiskelleita on houkuteltu paluumuuttajiksi perustamaan alansa yrityksiä. Tutustuimme puutarha-alan firmaan, jonka oli aloittanut Hollannissa tohtorinväitöskirjansa tehnyt huippuasiantuntija.

Hän oli todella innostunut puiston tarjoamista mahdollisuuksista.

Puistoon kuuluvat Kiinan johtavat yliopistot, Beijingin yliopisto ja Tsinghua, keräävät maan parhaan opiskelija-aineksen, mikä on yrityksen rekrytoinnille erinomainen lähtökohta. Puistossa on kattava verkko-opetuksen ja sähköisten yhteistoimintavälineiden palvelujärjestelmä. Yhteydet toimivat – sen voimme itse todeta. Puiston tarjoama koulutus sekä kansainväliset seminaarit ja konferenssit kattavat yritysten kannalta olennaiset kehittämiskysymykset.

Mitä voimme oppia Zhongguancunista? Ensimmäinen asia on varmasti verkostoitumisen merkitys. Korkea-asteen opetuksen ja tutkimuksen kannattaa verkostoitua selkeästi omiin kenttiinsä. Toinen on alueellisen kehittämisen kytkeminen yhteiseen kehittämisponnistukseen. Myös Lapin väki tarvitsisi tänne parikymmentä kansainvälistä suuryritystä, luonnon puolesta pystymme varmasti kilpailemaan työntekijöiden viihtyvyydestä minkä tahansa tiedepuiston kanssa. David Hawkridge sanoisi meille painokkaasti, että oppiminen ei tapahdu yliopistoa varten, vaan työyhteisöjen ja yliopistojen kannattaa verkostoitua oppimisympäristöiksi, jossa hyötyvät toisistaan ja palvelevat samalla myös muuta yhteiskuntaa.

Kari E. Nurmi

Kolumni

Kari E. Nurmi on kasvatustieteen, erityisesti aikuiskoulutus, professori Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa

Millainen on tulevaisuuden opettaja?

Tulevaisuuden ennustaminen on osoittautunut vaikeaksi. Vaikka aikaisemman tiedon ja kokemuksen pohjalta osaammekin arvioida kehityksen suuntaan, niin siitä huolimatta melko usein joudumme toteamaan, että elämä ei taipunutkaan suunnitelluumme. Se mitä tulevalta “tilasimme” ei toteutunutkaan, vaan elämä toimitti meille aivan jotain muuta. Tämän tosiasian tiedostaminen haastaa tulevaisuuden opettajat ja opettajankouluttajat. Mitä tulevaisuuden opettajalta tulee vaatia, ja mihin hänen koulutuksessaan tulisi ensisijaisesti keskittyä?

Elämämme muutoksen ja murroksen maailmassa vaatii meiltä nopeaa reagointia ja sopeutumista uusiin tilanteisiin. Voidaan sanoa, että me olemme biologisesti ja fysiologisesti edelleen tuhansia vuosia sitten eläneiden esi-isiemme kaltaisia, mutta nyt olemassa olevaa aivokapasiteettia käytämme metsästyksen ja jokapäiväisen eloonjäämistäistelun sijasta tietoyhteiskunnan haasteista selviämiseen. Tämän päivän verkostoituvassa maailmassa tietoa on saatavilla ennennäkemättömän paljon. Tulevaisuuden opettajan eräs keskeinen haaste on osata poimia tiedontulvasta oikeat ainekset onnistuakseen yhteiskuntapoliittisesti tärkeimmässä tehtävässä, eli elämässä tarvittavien tietojen ja taitojen opettamisessa. Eikä vain poimia oikeita tietoja, vaan myös määrittää, arvottaa ja analysoida niitä.

Puhuttaessa tulevaisuuden opettajasta, pyrimme siis määrittämään ennalta tietämättömän ajan vaatimuksia. Emme myöskään voi tietää mitkä arvot ja ihanteet tule-

vat ohjaamaan eri opettajia heidän tehdessään valintoja opetettavan tiedon suhteen. Tulevaisuus on kuitenkin aika, josta on selviydyttävä. Tämän selviytymisen uskon tapahtuvan laaja-alaisen sivistyksen varassa, joka on paljon enemmän kuin pelkästään koulutus ja oppiminen, se on ennen kaikkea oman elämän hallintaa. Ei mitään ulkoa opittua taikka kirjoista luettua, vaan jotain, joka kasvaa ihmisen sisästä. Prosessi, joka rakentuu tiedosta, opitusta ja koetusta, ja jossa on aina mukana vahva emotionaalinen ulottuvuus, arjen ja ympäröivän todellisuuden läsnäolo. Tällaisen sisältä kasvavan sivistyksen varassa, voi tulevaisuuden opettaja turvallisesti liikkua ja lähestyä erilaisia ympäristöjä, kulttuureja ja tilanteita. Tätä jos mitä, yhdistyvässä Euroopassa ja globalisoituvassa maailmassa tulevaisuuden opettajalta vaaditaan.

Opettajia tulisi kouluttaessa rohkaista ja ohjata ensisijaisesti kasvuun kohti kokonaista ihmisyyttä. Tällä tarkoitan kykyä, jolla erityisesti opettajaksi eli kasvamaan saattajaksi opiskeleva ihminen, oppisi hahmottamaan itsensä, oman sisäisen maailmansa ja ulkoisen ympäristön eri ulottuvuudet. Sivistyksen pohjaavan oivaltavan kasvun kautta tulevaisuuden opettajien on entistä helpompi ymmärtää muutoksen maailmaamme, ihmisyyteisöämme ja sen moraalisia päämääriä. Tällainen opettajankoulutuksen haaste ei suinkaan ole helppo, sillä totutuista opetussuunnitelmista ja tiedon sirpaleista luopuminen saattaisi murtaa seminaarilaitoksen ajoista kantaneet rakenteet ja synnyttää jotain ennakoimatonta. Muutosvastarinta tyrmännee muutoksen yliopistoissakin, joissa muutoksen oloihin koulutetaan muutoksen hallitsevia opettajia.

Tulevaisuuden hyvä opettaja on sanalla sanoen sivistynyt. Kasvatushan ei ole mikään prosessi joka vain tapahtuu, vaan se on ennen muuta vuorovaikutusta sekä historiallisesti määräytyneitä ja historiaa muokkaavaa tietoista toimintaa. Kasvatus ei ole myöskään sosialisatiota, jossa passiivisesti omaksutaan ympäristön tarjoamat mallit, vaan aktiivista vaikuttamista ympäristön tarjoamiin haasteisiin ja virikkeisiin. Näin tulevaisuuden opettaja on, laaja-alaisesti sivistynyt, muutoksen hallintaan erikoistunut aktiivinen vuorovaikutuksen ammattilainen, itsensä ja kulttuurinsa tuntija, jonka ajatuksissa kasvatukseen sitoutuneet arvot kulkee aina koulutuksen edellä.

Siula

Hannu Takkula valmistui kasvatustieteiden maisteriksi Lapin yliopistosta vuonna 1993. Hän on Euroopan parlamentin jäsen.

Lotta Viikari ja Leila Juanto

Opiskelijasta maisteriksi

- opettajatuutori tien tasoittajana?

”Tuutori” sanana on latinaa alkuperää ja tarkoittaa ”lempeää peräänkatsojaa”. Tuutorointi toimintamuotona juontaa juurensa Oxfordin ja Cambridgen yliopistoihin. Laajasta ilmiökentästä käytetään niin termejä ”ohjaus”, ”tuutorointi” kuin ”neuvonta” suurin piirtein samassa merkityksessä. Ohjaamista on luonnehdittu eri muodoissa ja tasoilla tapahtuvaksi opettamista laaja-alaisemmaksi didaktiseksi toiminnaksi. Menetelmällisesti tuutoroinnille on tyyppillistä dialogi ohjaajan ja opiskelijan välillä.

Tuutorointi voi koskea niin oppimistavoitteiden saavuttamista, opiskelutekniikkaa, tiedeyhteisöön integrointia, uravalintaa kuin psykososiaalisia asioita ja persoonallista kehitystä – siis kaikkea muuta opiskelun sujuvuutta tukevaa opastusta kuin varsinaisten asiasisältöjen opettamista. Jo ohjauksen moninaisuudesta väistämättä seuraa, että tuutorointia suorittavat useat eri tahot: mm. hallintohenkilökunta, opiskelijatuutorit, opintotukiviranomaiset – ja osaltaan myös yliopiston opettajat.

Ohjauksen kasvavat vaateet

Lähtökohtaisesti opiskelijoiden ohjaus on yliopisto-opettajille jo lakisääteinen velvoite: korkeakoulujen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia ja tehtäviä koskevan asetuksen (309/93) 19 §:n mukaan ”opettajan tehtävissä olevan tulee - - - ohjata opiskelijoiden opintoja”. Lainsäädäntö ei kuitenkaan määritä tarkemmin, millaista tämän ohjauksen käytännössä tulisi olla.

Yliopisto-opettajat ovat toki aina ohjanneet opiskelijoita eri tavoin, mutta tuutorointi on tullut entistä olennaisemmaksi uusien prosessiluonteisuutta korostavien oppimis- ja opettamisnäkemysten myötä. Erityisen ajan-

kohtaiseksi se on nyttemmin noussut Bolognan prosessiin liittyvän tutkintorakenteen uudistamisen yhteydessä, joka edellyttää myös tehokasta ja systemaattista ohjausjärjestelmää. Yliopistojen ja opetusministeriön välisissä tulossopimuksissa on lisäksi sovittu henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) käyttöön otosta vuoteen 2006 mennessä. Ministeriön eräänä keskeisenä tavoitteena on tunnetusti opiskeluaikojen lyhentäminen. Suoranaisena ”piiskana” toimii yliopistojen rahoitusjärjestelmä, joka rakentuu suoritettujen opintoviikkojen ja tutkintojen määrälle.

Opettaja tuutorina

Tuutorointi edellyttää monenlaisia henkilökohtaisia valmiuksia, joista tärkeimpiä lienevät opettajan aito kiinnostus opiskelijan opintojen sujumiseen ja toisaalta oppimisprosessien ja opiskeltavan tutkinnon tuntemus. Ilman riittäviä vuorovaikutustaitoja ja kykyä kohdata opiskelijoiden tunteet ohjauksesta tuskin myöskään tulee mitään. Kaikilta opettajilta tämä ei luonnistu yhtä hyvin.

Onnistunut tuutorointi edellyttää myös, että ohjauksesta vastuussa oleville turvataan tarpeelliset resurssit.

Virkatehtäviin kuuluva ohjaus tulee voida huomioida vuotuisessa työsuunnitelmassa. Myös muun työyhteisön tuki ohjaaville opettajille on ensiarvoisen tärkeää.

Vaarana on, että ohjaustehtävät vain kasaantuvat/kasataan tietyille opettajille, jotka joutuvat vastaavasti karsimaan omaa tutkimustaan. Tällöin myös tutkimukseen perustuvan opetuksen idea väistämättä kärsii. Ongelmallisinta tämä on alempien virkakategorioiden opettajille, joille olisi erityisen tärkeää edistää omaa tieteellistä uraa - vaikka virantäytöissä huomioidaan myös opetusansiot, ovat tieteelliset meriitit kuitenkin yhä selvästi etusijalla.

Jos opettaja kokee tuutoroinnin taakaksi, ei se voi olla heijastumatta ohjauksen laatuun. Lähtökohtaisesti koko työyhteisön pitäisikin olla melko tasapuolisesti vastuussa ohjauksesta. Toisaalta olisi myös syytä miettiä, mikä yksittäisen opettajan vastuu tässä järjestelmässä voi olla. Vastaavasti opettajatuutoreiden pitäisi olla selvillä mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan.

Ylipäättään opintoja ei voida varsinaisesti ylähäältä päin ohjata, vaan tuutori voi ”vain” tarjota apuaan opiskelijan oman oppimisen tietoisien ja vastuullisten prosessoinnin tueksi. Ohjauksen pakollisuudella (ja esim. sisällyttämällä johonkin opintojaksoon) voidaan kuitenkin korostaa sitä, että opintojen itsenäiseen suunnitteluun ja

arviointiin tulee suhtautua vakavasti, ja että ne ovat osa akateemista toimijuutta. Samalla tuutoroinnin piiriin saadaan nekin opiskelijat, jotka siihen muutoin eivät osallistuisi.

Tuutorointi erityisesti oikeustieteissä

Valmistumisprosentti on ollut oikeustieteellisissä tiedekunnissa perinteisesti korkea - vaikka kovin kummoista opintoja tukevaa tuutorointia ei olisikaan ollut tarjolla. Tämä selittynee osaltaan sillä, että jo opiskelupaikan saaminen on ollut kohtalaisen vaikeaa. Pääsykoe on erotellut ne, jotka ovat todella motivoituneita ja joiden valmiudet alan opintoihin ovat hyviä. Tällaiset opiskelijat eivät välttämättä kovin paljon ohjausta tarvitsekaan.

Toisaalta perinteinen oikeustieteellinen yleistutkinto on rakenteeltaankin sellainen, että sen suorittamista voi edistää ohjauksella suhteellisen vähän. Siihen ei sisälly varsinaisia sivuaineita, vaan jopa koko tutkinto (hyvin useinkin) on pelkkää oikeustiedettä ja opiskelijan valinnanvapaus tutkintonsa kokoamisessa on melko vaatimaton. Tällöin esimerkiksi HOPSin kaltaisten instrumenttien käyttökelpoisuus on rajallinen – opintojen suunnitteluun ei yksinkertaisesti ole vapautta juuri muutoin kuin (osittain) aikataulutuksen osalta.

OTK Lotta Viikari (vas.) toimii Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutissa tutkijana. OTT, dosentti Leila Juanto toimii oikeustieteiden tiedekunnassa vero-oikeuden lehtorina. Molemmat kirjoittajat olivat lukuvuonna 2003-2004 Joensuun yliopiston oikeustieteiden laitoksen palveluksessa ja suunnittelivat yliopistopedagogiikan opintoihinsa liittyvänä erityishankkeena laitokselle uuden opettajatuutorointijärjestelmän, jota on ryhdytty soveltamaan tästä syksystä alkaen.

Oikeustieteellisessä tutkinnossakin ohjausta kuitenkin olisi syytä tarjota esimerkiksi opiskelumenetelmissä ja ajanhallinnassa. Myös HOPS-työskentelyllä voitaisiin taata heti opintouran alussa ainakin se, että opiskelijalla on realistinen kuva suoritettavasta tutkinnosta. Jos se ei loppujen lopuksi vaikuttaisikaan kiinnostavalta, voi alaa vaihtaa mahdollisimman varhain. "Pääaineen" vaihtaminen oikeustieteistä johonkin muuhun merkitsee nimittäin yleensä, että uuden alan opinnot täytyy aloittaa aivan alusta (koska opiskelija ei ole suorittanut sivuaineita). Jo suoritettuja oikeustieteen opintojakaan ei välttämättä voi kovin hyvin sisällyttää muuhun tutkintoon (koska oikeustieteellisten tiedekuntien tutkinto ei koostu arvosanaopinnoista, eikä siten muodosta "valmiita" sivuainekokonaisuuksia). Alan vaihto edellyttää tällöin tavanomaista "vakaampaa" harkintaa ja voi muutaman opiskeluvuoden jälkeen olla käytännössä (esimerkiksi taloudelliselta kannalta) varsin vaikeaa. Ylipäätään olisi tärkeä tukea omakohtaisen ajattelun vahvistumista ja yksilöllisten kehitymis- ja oppimistarpeiden tunnistamista – mekaanisen valmiina annettujen tutkintovaatimusten suorittamisen sijaan. Pakollisetkin opintojaksot muuttuvat mielekkäämmiksi, kun opiskelija on paremmin tietoinen niiden merkityksestä omalle opintokokonaisuudelleen.

Opintojen edetessä opiskelijalla usein oletetaan jo olevan välineitä itseohjautuvuuteen eikä tuutorointia välttämättä pidetä enää niin tärkeänä. Ohjauksen tarve vaihtelee kuitenkin huomattavasti kunkin opiskelijan henkilökohtaisen tilanteen mukaan. Vaikka myöhemmin korostuukin ainekohtainen tuutorointi, pitäisi muunkin ohjauksen olla helposti saavutettavissa koko opinnotkaaren ajan. Esimerkiksi HOPS-työskentelyyn voidaan liittää jopa vuosittaisia seurantakeskusteluita. Ohjauksen pitäisi tulla esille myös tuutoroivina, aktivoivina ja itseohjautuvuuteen kannustavina opetusmuotoina. Erityistä huomiota on syytä kiinnittää jo varsin itsenäistä työskentelyä edellyttävään graduvaiheeseen. Tällöin etenkin tutkielman tekoa ohjaavan opettajan tuki

on olennaista siksikin, että yhteydet yliopistoon saattavat muuten olla jo loppuneet.

Lopuksi

Systemaattista opettajatuutorointia ei tällä hetkellä käytetä oikeustieteiden opetuksessa Lapin yliopistossa, vaikka ohjaukselle asetettujen kasvavien vaateiden johdosta sille varmasti on tilausta kaikilla opintoaloilla. Ollakseen tehokasta on ohjaus aina kuitenkin suhteutettava opetussuunnitelmaan ja tutkintorakenteeseen; jos ne eivät anna opiskelijalle liikkumavaraa, jäävät tuutoroinnin mahdollisuudet opintojen sujuvuuden ja mielekkyyden parantamisessa rajallisiksi.

Bolognan prosessin ja uuden tutkintorakenteen myötä muuttuva yliopisto-opiskelun toimintaympäristö mahdollistaa parhaimmillaan aivan uudenlaisen ohjaukulttuurin rakentamisen. Tuutoroinnin tarve lisääntyy opintoihin liittyvien valinnanmahdollisuuksien monipuolisuudessa (uuden tutkintorakenteen mukaan alemmassa ja ylemmässä oikeustieteellisessäkin tutkinnossa tulee olemaan valinnaisuutta noin yhden lukuvuoden opintoja vastaava määrä). Samoin opiskelija-aineksen monimuotoistuminen ja opiskelijaliikkuvuuden kasvu väistämättä edellyttävät opiskelijakeskeisen ohjauksen parantamista. Tutkinnonuudistus vaikuttaa myös tuutoroinnin ajoittamiseen ja kohdentamiseen; esimerkiksi HOPS-työskentelyllä voitaisiin tutkinnon toiseen vaiheeseen siirryttäessä kartoittaa opiskelijan tilanne uudestaan, painottaen samalla aiempaa korostuneemmin asiantuntijuutta ja tulevaa työuraa.

Vaikka tuutoroinnin merkitys tulevaisuudessa vain kasvaa, on samalla kuitenkin muistettava myös sen rajoitteet. Opiskeluun vaikuttaa moni sellainenkin seikka, johon ohjauksella ei joka tapauksessa voi (tai ole tarpeenkaan) puuttua. Ohjausta ei myöskään voi antaa vastoin opiskelijan tahtoa: tuutoroinnilla voidaan auttaa opiskelijan oman tahdon hahmottamisessa ja toteuttamisessa, mutta lopullisen harkinta- ja päätösvallan täytyy aina olla opiskelijalla itsellään. ●

Anatoli Zaharov

on maapallon ainoa turjansaamea puhuva mies

Viime vuosisadan alussa Kuolan niemimaan itäosan turjansaamelaiset kylät olivat varsin elinvoimaisia. Kylissä harjoitettiin poronhoitoa ja kalastusta. Esimerkiksi Jokangan kylässä asui parisataa henkilöä, jotka omistivat yhteensä noin viisi tuhatta poroa. 1960-luvun Neuvostoliitossa Jokangan kylä todettiin perspektiivittömäksi. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että kylän asukkaat siirrettiin viidentoista kilometrin päässä sijaitsevaan Gremihan sotilastukikohtaan.

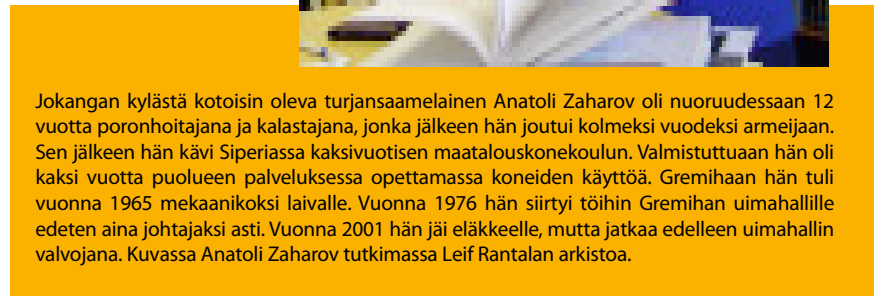
Kuolan niemimaan itäosassa oli 1800-luvun lopulla kuusi turjansaamelaista kylää. Asukkaita kylissä oli yhteensä noin 450. Tällä hetkellä turjansaamelaisia on elossa satakunta henkilöä ja turjansaamea puhuvia on elossa enää 10 henkilöä. *Anatoli Zaharov* on nuorin turjansaamea puhuva henkilö ja ainoa kieltä puhuva mies. Kieltä puhuvien määrän supistuminen on seurausta siitä, kun turjansaamen puhuminen kiellettiin kotona ja kouluissa 1930-luvulla.

- Kielto merkitsi käytännössä sitä, että kylissä turjansaamea ei uskallettu puhua, koska kielen puhumisesta saattoi saada jopa kolme vuotta vankeutta. Tundra oli ainoa paikka, jossa kieltä käytettiin poronhoitotöissä, maapallon ainoa turjansaamea puhuva mieshenkilö Anatoli Zaharov sanoo.

Anatoli Zaharovin mukaan turjansaamea on lähes mahdotonta saada enää elpymään puhutuksi kieleksi.

- Olen tosi murheellinen sen vuoksi, että puhuttu turjansaamen kieli häviää maapallolta. Myös turjansaamen kielellä olevaa kirjallisuutta on olemassa niukasti. On vain kielitieteellisiä tekstinäytteitä, Zaharov sanoo.

Kylän savut haihtuivat taivaan tulin
Jokanga oli alkuaan poroja hoitavien turjansaamelaiden kesäkylä, jossa he kalastivat. Talvet he asuivat porojen mukana sisämaassa. Ympärivuotinen asutokylä Jokangasta muodostui 1800-luvun lopul-

Jokangan kylästä kotoisin oleva turjansaamelainen Anatoli Zaharov oli nuoruudessaan 12 vuotta poronhoitajana ja kalastajana, jonka jälkeen hän joutui kolmeksi vuodeksi armeijaan. Sen jälkeen hän kävi Siperiassa kaksivuotisen maatalouskonekoulun. Valmistuttuaan hän oli kaksi vuotta puolueen palveluksessa opettamassa koneiden käyttöä. Gremihaan hän tuli vuonna 1965 mekaanikoksi laivalle. Vuonna 1976 hän siirtyi töihin Gremihan uimahallille edeten aina johtajaksi asti. Vuonna 2001 hän jäi eläkkeelle, mutta jatkaa edelleen uimahallin valvojana. Kuvassa Anatoli Zaharov tutkimassa Leif Rantalan arkistoa.

la, jolloin porot olivat vielä yksityisessä omistuksessa. Parhaina aikoina kyläläisten omistuksessa oli noin viisi tuhatta poroa. Porojen omistus kollektivisoitiin vuoteen 1931 mennessä.

- Vuosisadan alussa kylässä oli vielä toimiva koulu, kirkko, sairastupa, posti ja lennätin. Nyt kylä on autio, Anatoli Zaharov kertoo.

1950-luvun lopulla Jokangan kylän porokolhoosi lopetettiin ja porot siirrettiin suurempiin yksiköihin. Päätös merkitsi käytännössä sitä, että kylän savut haihtuivat taivaan tuuliin ja kylän loputkin asukkaat joutuivat muuttamaan lähistöllä sijaitsevaan Gremihan sotilastukikohtaan, jossa asuu nykyisin kolmeneljätuhatta ihmistä. Parhaimmillaan tukikohdassa oli noin 40 000 asukasta.

T. I. Itkonen on ollut viime vuosiin asti viimeinen Jokangan kylässä vierailut suomalainen. Itkonen kävi Jokangassa vuonna 1914. Sitä ennen kylässä kävi muutamia suomalaisia geologeja 1800-luvun lopulla. Itkosen vierailun jälkeen kylästä tuli sotilasalue, joten ulkomaalais-

ten ei ole ollut mahdollista vieraila Jokangassa vuoden 1920 jälkeen.

- Gremiha oli pitkään *ZATO*, eli ulkopuolisilta suljettu sotilasalue. Nyt kun alue on avautunut ulkopuolisille sieltä on mm. laivayhteys Murmansiin kaksi kertaa viikossa. Laivamatka kestää 16 tuntia. Kaupungissa on myös oma lehti, joka ilmestyy kerran viikossa, Zaharov sanoo.

Anatoli Zaharovin Suomen matkan tarkoituksena oli tutustua Kuolan saamelaisia käsittelevään kirjallisuuteen. Lapin yliopiston saamen kielen lehtorin *Leif Rantalan* arkistosta hän löysi mm. omaa kotikyläänsä käsittelevää kirjallisuutta.

- Leifillä on erinomainen arkisto. Olen löytänyt arkistosta kylääni käsitteleviä artikkeleita ja kirjoja, joita on mahdotonta löytää Venäjältä, koska siellä ne on varastettu kirjastoista tai niitä ei ole siellä koskaan ollutkaan, Zaharov sanoo.

Olli Tiuraniemi

Venäjänkielistä tietoa Gremichan kylästä löytyy nettiosoitteesta: <http://www.gremicha.narod.ru>

Oppimisen ja yhteistoiminnan ammattilaiseksi

Valmistuttuani luokanopettajaksi vuonna 1987 silloisesta Lapin korkeakoulusta, aloitin työurani Jyväskylän maalaiskunnassa, Jyskän koululla. Hyvistä harrastuksista huolimatta innostus ja kiinnostus opetuksen ja koulun kehittämiseen vei mennessään, kun 1990-luvun alussa mahdollisuudet oman työn ja koko koulun toiminnan kehittämiseen avautuivat päätäntävällän siirtyessä yhä enemmän koulun tasolle.

Innostuksen myötä syntyi halu ja tarve yrittää olla avuksi muillekin, kouluttaa ja toisaalta halu oppia ymmärtämään inhimillistä kasvua, muutoksen ja ryhmien dynamiikkaa. Oppimisen halu johti takaisin opiskelun ääreen: kasvatustieteen jatko-opintoja, tutustumista työnohjauksen maailmaan ja informaatioteknologian opintojen pariin. Pikkuhiljaa oma tieni johti irti opetustyöstä kohti yrittäjyyttä. Opettajien siirtyminen pois opetustyöstä toisaalle työelämän palvelukseen on ilmiö, josta media muistuttaa meitä toistuvasti. Ilmiöstä nostetaan esiin ainoastaan kielteisiä selityksiä. Samalla unohtetaan asian kääntöpuoli: opettajilla on sellaista osaamista ja taitoja, joista on hyötyä ja joille on kysyntää myös koulujen ulkopuolella. Tuo osaaminen vahvistuu opettajankoulutuksen ja työkokemuksen kautta.

Viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana minulla on ollut mahdollisuus tutustua kouluttaja-valmentajan ja konsultin roolissa erilaisiin julkisorganisaatioihin ja yrityksiin. Samalla olen miettinyt, millaisia valmiuksia olen saanut nykyiseen työhöni opettajankoulutuksessa ja opettajan työssä.

Opettajan työlle luonteenomaista piirteitä, joita tarvitaan lähes työssä kuin työssä ovat mm. suunnittelu-työn ja toteutuksen nopea rytmi, monien asioiden samanaikainen hallinta ja tekeminen, valtava vuorovaikutustilanteiden määrä, tilannetajun ja -herkkyyden kehittyminen, jatkuva uuden tiedon hankkiminen ja nopea omaksuminen ja välittäminen edelleen, oppimisen ja ohjaamisen menetelmien hallinta, yhteistoimintataidot ja niiden kehittäminen, tutkiva ote, reflektiivisyys, nopea ongelmanratkaisukyky, esiintyminen, luonteva toiminta ihmisten kanssa, tietotekniikan hyödyntäminen työssä sekä konfliktien ratkaisutaidot.

Harvassa ammatillisessa koulutuksessa luodaan yhtä laaja-alaista pohjaa, joka ei rajoitaudu pelkästään opitaviin sisältöihin, vaan ohjaa myös vahvasti ajattelutapoja ja erilaisten menetelmien oppimista. Itselleni sopii hyvin työn moninaisuus. Nykyisessä työpaikassani Hu-

map Oy:ssä työlleni on tyypillistä nopeasti vaihtuvat tilanteet ja asiakasryhmät. Työssäni vuorottelevat mm. suuryritysten tietojärjestelmäprojektit, rehtorien valmennus, kouluttajavalmennukset, myyntityö, tuotekehityksen suunnittelu- ja määrittelytyö, johtaminen, verkostoituminen ja kumppanuushankkeet, sisäinen kehittäminen ja markkinointi. Työn motivoivuus ja mielekkäisyys perustuvat itselläni jatkuvaan oppimiseen ja kehittymiseen. On tärkeää kokea oppivansa tuntemaan itseään, kehittämään omia toimintatapojaan ja oppia tekemään yhteistyötä siten, että omat vahvuudet pääsevät esille ja omat heikkoudet kompensoituvat toisten osaamisella. Tähän oppimiseen tarvitaan varauksetonta luottamusta, säännöllistä yhdessä tekemistä ja avointa palautteen antamista ja vastaanottamista sekä yhteistä pohdintaa havaintojen perusteella. Motivoivaa on myös työn tulosten näkeminen. Se, että voi synnyttää toisille oppimista, muutoksia ja vaikuttavuutta.

Opettajan työssä on valtavat mahdollisuudet oppia ja kehittyä, kehittää itseään ja viedä oppimiaan asioita oppilaiden parhaaksi. Työyhteisön rooli on aivan keskeinen siinä, millaisiksi työn mielekkäisyys ja työssä oppimisen mahdollisuudet muodostuvat.

Ilkka Mäkitalo
ilkka.makitalo@humap.com

Alumni

Ilkka Mäkitalo valmistui luokanopettajaksi Lapin korkeakoulusta vuonna 1987. Tällä hetkellä hän toimii valmentajana ja tuotekehityksen vastuuhenkilönä Humap Oy:ssä.

Väitökset

Hannu Tervo

www.ulpland.fi > uutisarkisto

Oulun IT-keskittymä syntyi tieteen, teknologian, talouden ja politiikan vuorovaikutuksessa

Yhteiskuntatieteiden maisteri Hannu Tervon väitöstutkimuksen mukaan olennaista Oulun IT-keskittymän rakentumisen kannalta on ollut yhteiskunnan eri osa-alueiden välinen vuorovaikutus ja yhteistyö. Tutkimuksessa kuvataan Oulun IT-keskittymän rakentumista 1960-luvulta nykypäivään.

Hannu Tervon tutkimuksen mukaan Oulun IT-keskittymän kehityksen kannalta merkittävää on ollut yhteiskunnan eri sektoreita edustavien organisaatioiden ja ihmisten vuorovaikutus ja yhteistyö.

Tutkimuksen mukaan merkittävimmät tapahtumat Oulun IT-keskittymän kehityksen näkökulmasta 1960-luvulla olivat Nokian kaapelitehtaan perustaminen ja sähköinsinöörien yliopistotasoisien koulutuksen aloittaminen. Olennaista oli myös sähkötekniikan opetuksen ja tutkimuksen suuntaaminen elektroniikan ja radiotekniikan alueille. 1970-luvulla Ouluun perustettiin VTT:n elektroniikkalaboratorio ja Nokian radiopuhelintehdas. Myös yliopisto osallistui 1970-luvulla vahvasti elektroniikkateollisuuden edistämiseen alueella.

Ouluun vuonna 1982 perustettu Teknologia kylä muodosti rakennuksineen, yritysineen, osaajineen ja toimintakulttuureineen verkostomaisen organisatorisen rakenteen, joka teki toiminnasta kestävää. Teknologia kylä oli yritys, jota johdettiin yritystoiminnan logiikan mukaan, toisaalta sen suurimpana omistajana oli julkinen organisaatio eli Oulun kaupunki. Teknologia kylä madalsi yritysten perustamiskynnystä ja toimi sosiaalisena ympäristönä.

- Kylä muodosti ympäristön, jossa kaikki tunsivat toisensa, tieto liikkui ja osaa-

minen karttui. Syntyi hyvä kehä, joka ruokki itseään. Merkitystä oli myös sillä, että Oulun kaupungin imago rakennettiin korkean teknologian kehittämisen varaan, Tervo sanoo.

Tutkimuksen mukaan olennaista 1990-luvun kehityksessä oli yritystoiminnan nopea kasvu. Oulun kehitys 1990-luvulla onkin esimerkki siitä mitä Suomessa tapahtui yleensäkin: Nokia vetoisesta IT-alasta tuli koko kansantalouden veturi, joka nopean kasvunsa ansiosta nosti Suomen talouden ylös lamasta.

Uhkana nykyisessä kehityksessä on tutkimuksen mukaan IT-alojen yritysverkostoissa suoritettavien vakiintuneiden toimintojen siirtyminen sinne missä markkinat kasvavat ja/tai missä on halpaa työvoimaa.

- Tietoyhteiskunnan ja sen teknologioiden vuorovaikutteisessa kehityksessä on siis kyse ainakin kahdesta asiasta: uuden teknologian käyttöönottamisesta uusilla aloilla sekä uuden teknologian tuotannon ja tuotekehityksen globaalien yritysverkostojen uudelleen muotoutumisesta, Tervo kiteyttää.

Tervon tutkimus tarjoaa virikkeitä keskusteluun myös siitä, olisiko yhteiskuntatieteilijöiden syytä kiinnostua tieto- ja viestintätekniikan kehittämiseen ja kehittämiseen liittyvistä kysymyksistä laajemminkin.

Hannu Tervo valmistui yhteiskuntatieteiden maisteriksi Oulun yliopistosta vuonna 1988. Työurallaan hän on toiminut tutkijana Oulun yliopiston Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksella ja Thule-instituutissa vuosina 1988–98. Lapin yliopiston maisteri- ja tutkijakoulussa hän on toiminut tutkijana vuosina 1999–2003. Tällä hetkellä hän toimii tutkijana Oulun yliopiston Koulutus- ja tutkimuspalveluissa.

- **Keskeinen kysymys** tällöin on, miten ja kenen ehdoilla uutta teknologiaa kehitetään ja otetaan käyttöön. Kehitetäänkö teknologiaa ja yhteiskuntaa ainoastaan teknologian ehdoilla vai onko myös tietoyhteiskunnan kansalaisilla mahdollisuus vaikuttaa kehitykseen, Tervo kysyy.

Hannu Tervo on käyttänyt tutkimuksensa aineistona Oulun IT-keskittymän eri organisaatioissa toimineiden ja toimivien asiantuntijoiden haastatteluja, keräämäänsä lehtiaineistoa sekä IT-keskittymän toimintaan liittyvien organisaatioiden julkaisemia dokumentteja.

YTM Hannu Tervon väitöskirja "Rakkaudesta teknologiaan - Toimijaverkostonäkökulma Oulun IT-keskittymän rakentumiseen ja toimintaan" tarkastettiin Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa 2.10.2004. Vastaväittäjänä tilaisuudessa toimi kauppatieteiden tohtori, professori *Raimo Lovio* Helsingin kauppakorkeakoulusta ja kustoksena yhteiskuntatieteiden tohtori, professori *Asko Suikkanen* Lapin yliopistosta.

Työkaluja kestävän matkailun edistämiseen

Euroopan komissio on myöntänyt liki 900 000 euroa Lapin yliopiston Arktisen keskuksen koordinoimalle *Matkailualueet maisemalaboratoriona* -hankkeelle, jossa tutkitaan matkailun ympäristövaikutuksia Tunturi-Lapin alueella.

Matkailualueet maisemalaboratoriona-hankkeen lähtökohtana on ollut jatkuvasti kasvava turismin määrä ja kasvun aiheuttamat vaikutukset ympäristölle. Hankkeen tavoitteena onkin kehittää menetelmiä, joiden avulla voidaan arvioida ja edistää kestävä matkailua Tunturi-Lapin alueella.

Hanke koostuu neljästä osa-alueesta: matkailukeskusten ekologisesti, visuaalisesti ja kulttuurisesti kestävä taajamarakenne, matkailukeskusten toiminnalliset ja sosiaaliset rakenteet, matkailukeskusten luontovaikutusten arviointi sekä kasvimateriaalin tuottaminen maisemasuunnittelun, viherrakentamisen ja ennallistamisen käyttöön. Osa-alueiden vetäjinä toimivat erikoistutkija *Jukka Jokimäki*, professori *Seija Tuulentie*, tutkija *Marja Uusitalo* ja johtaja *Kari Laine*.

Hanke tuottaa uutta tietoa matkailun ympäristö- ja maisemavaikutuksista, luontoon suuntautuvista aktiviteeteista, ympäristöasenteista, ympäristön käytöstä sekä matkailumaisemien suunnitteluperiaatteista. Hankkeen lopputuotteena syntyy mm. opaskirjoja, jotka tulevat sisältämään uutta tietoa matkailualueiden hoidosta ja käytöstä vastaaville henkilöille.

Hankkeen valmisteluun on osallistunut useita matkailu- ja luontoalan ammattilaisia eri instituutioista. Hankehakemuksen valmistelun päävastuu kuului Lapin yliopiston Arktiselle keskukselle, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Lapin tutkimusosastolle sekä NorNet ympäristötutkimusverkostolle. Hanke on toistaiseksi suu-

rin Arktisen keskuksen Luontoselvitys ja YVA-palvelujen koordinoima projekti.

Hankkeeseen osallistuvat Lapin yliopiston lisäksi Metsäntutkimuslaitoksen Kolarin tutkimusasema, Geologian tutkimuskeskuksen Rovaniemen yksikkö, Oulun yliopiston kasvitieteellinen puutarha, Rovaniemen koulutuskuntayhtymän Lapin luonto-opisto, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Lapin tutkimusasema, Metsähallitus, Met-

säntutkimuslaitoksen Rovaniemen tutkimusasema, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Oulun Riistan ja kalantutkimus sekä Arkkitehtuuritoimisto Arktes Oy.

Hanke kestää kolme vuotta ja se työllistää määrääjäksi puolen sataa henkilöä. Hankkeen kokonaisbudjetti on yli 1,8 miljoonaa euroa, josta puolet tulee EU:lta ja puolet kotimaisilta partnereilta. Osarahoittajina hankkeessa ovat mukana Kittilän- ja Kolarin kunta.

Valokuva: Ville Kostamoinen

Lapin yliopiston Arktisen keskuksen erikoistutkija *Jukka Jokimäki* toimii *Matkailualueet maisemalaboratoriona* -hankkeen projektipäällikkönä.

Lapin yliopisto hyväksyi tasa-arvosuunnitelman 2004-2006

Lapin yliopiston hallitus hyväksyi kokouksessaan
15.10.2004 tasa-arvosuunnitelman vuosiksi 2004-2006.

Suunnitelma sisältää ehdotuksen keskeisiksi
kehittämistoimiksi mainituille vuosille.

Tasa-arvotyön yleisenä tavoitteena Lapin yliopistossa on naisten ja miesten välinen tasa-arvo sekä henkilökunnan että opiskelijoiden keskuudessa. Tavoitteena on jokaisen henkilön tasa-arvoinen kohtelu riippumatta henkilön ammattiryhmästä tai yksiköstä, sukupuolesta, syntyperästä, iästä, sukupuolisesta suuntautumisesta, vakaumuksesta, vammaisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Suunnitelmaan on kirjattu mm. naisten ja miesten yhdenvertaiset mahdollisuudet sijoittua työtehtäviin, itsensä kehittäminen, uralla eteneminen, naisten ja miesten palkkautellinen tasa-arvo sekä opiskelijoiden yhdenvertainen kohtelu. Tavoitteena on sukupuolisesta häirinnästä vapaa työympäristö, jonka jäsenillä on tasapuoliset mahdollisuudet käyttää osaamistaan ja osallistua työyhteisön toimintaan.

Suunnitelman mukaan tasa-arvoa edistävän ajattelutavan tulee olla läpikäyvä periaatteena kaikessa yliopiston hallinnossa ja päätöksenteossa. Tasa-arvoon liittyvän tiedottamisen lisääminen edistää henkilökunnan ja opiskelijoiden mahdollisuuksia tulla kuulluiksi ja vaikuttaa päätöksentekoon. Tiedon avoin saatavuus kaikessa toiminnassa on yksi tasa-arvoisen työyhteisön edellytyksistä, suunnitelmassa todetaan.

Suunnitelman mukaan tasa-arvoajattelun tulee olla läpikäyvä periaatteena myös opetuksessa. Opiskelijoiden tulee saada tasapuolinen kohtelu opiskelijavalinnoissa, opetustilanteissa, ohjauksessa sekä arvioinnissa sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai vakaumuksesta riippumatta.

Suunnitelmaa pohtinut toimikunta aloitti työnsä vuoden 2004 alussa. Toimikuntaan ovat kuuluneet yliopiston hallituksen päätöksen mukaisesti puheenjohtajana vararehtori *Jukka Mäkelä* ja jäsenenä yliopiston eri ammattiryhmien ja yliopistossa toimivien järjestöjen edustajat sekä työnantajan edustajat.

Ongelmaperustaisen oppimisen konferenssi

“Problem - Based Learning in Context - Bridging Work and Education”-konferenssi järjestetään Lahdessa 9.-11.6.2005. Se on ensimmäinen Suomessa toteutuva kansainvälinen ongelmaperustaisen oppimisen konferenssi.

Konferenssin teema on PBL erilaisissa konteksteissa ja siihen liittyvät alateemat: Epistemologia ja käytäntö, oppimisympäristöjen ja opetussuunnitelmien kehittäminen, ammatillinen kehittyminen ja oppimisen johtaminen sekä arviointi.

Tavoite on tarjota innovatiivinen kansainvälinen keskustelufoorumi uusien ideoiden jakamiseksi ja kehittelemiseksi työelämän, työssä oppimisen ja koulutuksen pedagogiseksi kehittämiseksi sekä välittää alueen tuoreinta tutkimustietoa. Tarjottujen abstraktien perusteella osallistujia on tulossa vähintään 25 maasta ympäri maailmaa.

Tapahtumaa luotsaa järjestelytoimikunnan puheenjohtajana KT, Professori (vs.) *Sari Poikela* Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnasta. Pääjärjestäjät ovat Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Eduta-instituutti ja Probell tutkimusryhmä sekä Lahden ammattikorkeakoulu.

Lisätietoja

www.lamk.fi/pblconference

Neuvottelukunta tyytyväinen yliopiston aluekehittämistyöhön

Lapin yliopiston neuvottelukunta on tyytyväinen yliopiston toimenpiteisiin vaikuttavuuden ja alueellisen kehittämisen lisäämiseksi. Yliopisto on mm. perustanut aluekehittämisen professorin sisäisin virkamuutoksin. Lisäksi yliopisto on perustanut yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi aluepalveluiden suunnittelutoimikunnan, jonka puheenjohtajana toimii rehtori *Esko Rieppula*.

Aluekehittämisen professori *Asko Suikkanen* esitteli neuvottelukunnalle aluepolitiikan ajankohtaisia haasteita ja toimenpiteitä. Suikkasen mukaan yliopiston alueellisen toiminnan tulee pohjautua opetukseen ja tutkimukseen. Arviointitutkimusta tulee vahvistaa ja alueelliseen kehittämiseen suunnattavia resursseja tulee muutoinkin lisätä. Suikkanen esitti myös mietittäväksi, onko Lappi alueena riittävä aluekehittämiseen vai pitäisikö tutkimuksen ja muiden toimenpiteiden kohteena olla koko Pohjois-Suomi.

Arktisen keskuksen erikoistutkija *Anna-Liisa Sippola* esitteli neuvottelukunnalle yliopistossa käynnissä olevia porotutkimushankkeita. Porotilojen toimeentuloa tutkitaan kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnassa. Arktisessa keskuksessa selvitetään mm. poroelinkeinoon liittyviä maankäyttöoikeudellisia kysymyksiä, petovahinkojen sosio-ekonomista merkitystä porotaloudelle Suomessa, ruokinnan vaikutusta porovaadinten maidontuottoon ja vasojen kasvuun sekä poron kudosrasvojen vaikutuksesta tehdyn tutkimuksen tulosten soveltamista käytäntöön.

Neuvottelukunta oli yllätynyt poroelinkeinoon liittyvän tutkimuksen laajuudesta Lapin yliopistossa, mutta näki, että poroelinkeinoon tukemiseen ja kannattavuuden parantamiseen tarvittaisiin lisää taloustieteellistä, yhteiskuntatieteellistä ja jopa oikeustieteellistä tutkimusta. Porotilojen monimuotoisuus sekä porotalouden imagon taloudellinen merkitys Pohjois-Suomen matkailulle olisivat myös oivallisia tutkimusaiheita Lapin yliopistolle, totesi neuvottelukunnan puheenjohtaja, Rovaniemen hovioikeuden presidentti *Esko Oikarinen*.

Dekaani *Ahti Saarenpää* esitteli oikeustieteiden tiedekuntaan viime vuonna perustetun Oikeudenhoidon koulutus-

keskuksen toimintaa. Keskus huolehtii maksullisena palvelutoimintana oikeustieteellisen alan ammatillispainotteisesta täydennys- ja jatkokoulutuksesta. Neuvottelukunta totesi, että oikeudellistuvassa yhteiskunnassa alan koulutuksella on kysyntää myös muissa ammateissa.

Kehittämispäällikkö *Satu Ahonen* esitteli neuvottelukunnalle taiteiden tiedekunnan Design Parkin toimintakonseptia. Täydennyskoulutuskeskuksen alueellisen kehittämistoiminnan päällikkö *Riitta-Liisa Heikkinen-Moilanen* kertoi hyvinvointipalveluihin liittyvästä toimintamallista.

Lapin yliopiston neuvottelukunta aloitti kolmivuotisen toimikautensa elokuun alussa. Neuvottelukunta kokoontuu kaksi kertaa vuodessa ja koostuu yliopiston ulkopuolisten sidosryhmien edustajista. Neuvottelukunnan syyskokous pidettiin Lapin yliopistolla lokakuussa 2004.

Graafisen suunnittelun opiskelijat menestyivät julistekilpailussa

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan graafisen suunnittelun opiskelijat *Markus Joutsela* ja *Toni Vaarala* on palkittu kunniamaininnalla kansainvälisessä julistekilpailussa "Dalí Exhibition Poster Design Competition".

Kilpailuun osallistui yli 500 taide- ja muotoilualan opiskelijaa 28 Euroopan maasta. Kilpailussa palkittiin kolme parasta työtä. Kunniamaininnan sai kuusi työtä, joiden joukossa *Markus Joutsela* ja *Toni Vaarala* olivat.

Kilpailun järjestelyistä vastasi Barcelona Design Center yhteistyössä Gala-Salvador Dalí Säätiön kanssa. Kilpailun rahoitti venetsialainen Palazzo Grassi. Grassi suunnittelee järjestävänsä myöhemmin näyttelyn, jossa esitellään kilpailun parhaita töitä.

Anneli Pohjola sosiaalityön professoriksi

Lapin yliopiston hallitus nimitti 15.9.2004 yhteiskuntatieteiden tohtori, dosentti Anneli Pohjolan sosiaalityön professorin virkaan Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan 1.10.2004 alkaen.

YTT, dosentti Anneli Pohjola valmistui yhteiskuntatieteiden kandidaatiksi, pääaineena sosiaalipolitiikka, Tampereen yliopistosta vuonna 1977. Hänellä on laudaturarvosanat myös psykologiassa ja sosiologiassa sekä sosiaalityön työnohjaajakoulutus.

Anneli Pohjola väitteli tohtoriksi Lapin yliopistossa vuonna 1994. Hänen väitöskirjaansa *Elämän valttikortit?* pidetään 1990-luvun sosiaalityön tutkimuksen merkkipäälunä, johon viitataan usein esimerkiksi opinäytetöissä.

Anneli Pohjola nimitettiin vuonna 1996 Lapin yliopiston sosiaalityön dosentiksi ja Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalityön dosentiksi.

Anneli Pohjolan julkaisuluettelo on mittava. Luettelo käsittää yli puolen toista sataa nimikettä, joista 25 on vieraskielisiä, kansainväliselle yleisölle suunnattuja.

Anneli Pohjola on toiminut erilaisissa opetustehtävissä Lapin yliopistossa vuodesta 1982 lähtien.

Tuija Hautala-Hirvioja taidehistorian professoriksi

Lapin yliopiston hallitus nimitti kokouksessaan 15.10.2004 Tuija Hautala-Hirviojan taidehistorian professoriksi, perusti graafisen viestinnän lehtorin viran sekä hyväksyi yliopiston tasa-arvosuunnitelman.

Valokuva: Ville Kostamoinen

Lapin yliopiston hallitus on nimittänyt kutsusta filosofian tohtori Tuija Hautala-Hirviojan taidehistorian professorin virkaan taiteiden tiedekuntaan 1.11.2004 alkaen. Viran alaksi on täsmennetty pohjoinen taide. Viran myötä Lapin yliopiston taidehistorian opetuksessa ja tutkimuksessa painottuvat pohjoinen taidehistoria sekä nykyaikainen taide. Viran perustettu Jenny ja Antti Wihurin rahaston lahjoituksella.

Oulusta kotoisin oleva Tuija Hautala-Hirvioja on suorittanut luokanopettajan tutkinnon Oulun yliopistossa vuonna 1979. Jyväskylän yliopistossa hän on suorittanut filosofian kandidaatin tutkinnon vuonna 1984 ja filosofian tohtorin tutkinnon vuonna 1999. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa hän on työskennellyt eri tehtävissä vuodesta 1992 lähtien. Tuija Hautala-Hirviojan kirjallisen tuotannon painopisteenä on pohjoinen taide, jota hän lähestyy Lappi-aiheista ja Lapin taiteilijoista käsin.

Lapin yliopiston hallitus perusti graafisen viestinnän lehtorin viran taiteiden tiedekuntaan 1.11.2004 alkaen. Graafisen suunnittelun koulutusohjelman opetusvirkoja ovat professori, lehtoraatti sekä kaksi päätoimista tuntiopettajan virkaa. Lehtorin virka koulutusohjelmaan perustettiin vuosittain täytetyn päätoimisen tuntiopettajuuden tilalle.

Lapin yliopistoon viisi Jenny ja Antti Wihurin rahaston apurahaa

Jenny ja Antti Wihurin rahasto jakoi 9.10.2004 palkintoina ja apurahoina yhteensä 7 miljoonaa euroa. Tukea myönnettiin yhteensä lähes viidelle sadalle yksityishenkilölle tai työryhmälle ja lähes sadalle yhteisölle. Lapin yliopistosta apurahan sai viisi henkilöä, yhteensä he saivat 49 000 euroa.

Lapin yliopistosta Jenny ja Antti Wihurin rahaston apurahan saivat:

Professori *Antti Haahti* 8 000 euroa, konferenssin "Village Tourism and Hospitality Culture" järjestämiseen Kunmingissa Kiinassa sekä tutkimuksen "Suomen matkailuklustereiden kilpailukyky" loppuunsaattamiseen.

Kasvatustieteiden maisteri *Anne Ollila* sai 7 000 euroa väitöskirjatyöhön "Alueellisuus, menestys ja marginalisaatio suomalaisten nuorten tulevaisuuskuvissa".

Taiteen maisteri *Anne Keskitalo* sai 6 000 euroa väitöskirjatyön "Toiminnallisesta paikasta taideteokseksi. Matkaprosessi ja sen esittäminen Timo Vartiaisen ja Jussi Kilven taiteessa" loppuunsaattamiseen.

Taiteen maisteri *Heidi Pietarinen* sai 14 000 euroa väitöskirjatyöhön "Tekstiilitaiteilija Marjatta Metsovaara".

Yhteiskuntatieteiden maisteri *Päivi Rantala* sai 14 000 euroa väitöskirjatyöhön "Kylähullu: muistettu, tarvittu ja siedetty".

Uusi tietokanta kestävän kehityksen projekteista Luoteis-Venäjällä

Kansainvälinen yhteistyö Luoteis-Venäjällä on tuottanut viime vuosina useita konkreettisia projekteja kestävän kehityksen edistämiseksi. Uusi tietokanta kansainvälisistä projekteista antaa käsityksen yhteistyön laajuudesta.

Uusi tietokanta sisältää perustiedot 161 projektista, niiden tavoitteista, partnereista, rahoituksesta, kestosta ja kunkin projektin kattamasta alueesta. Tietokanta on osa tutkimusprojektia, jolla kartoitetaan venäläisten toimijoiden kokemuksia kansainvälisestä ympäristöyhteistyöstä Luoteis-Venäjällä. Tutkimusprojektin on rahoittanut Suomen Akatemia (2002-2004).

Projektia on johtanut tutkimusprofessori *Monica Tennberg* Arktisesta keskukselta. Tiedot kokosivat ja tietokannan kehittivät Rovaniemen ammattikorkeakoulun opiskelijat, *Evgeny Iglovsky*, *Herdip Singh* ja *Jarmo Seppälä* osana International Project Management-kurssin harjoittelujaksoa. Tietokantaa kehitetään edelleen ja siihen lisätään tietoja uusista projekteista.

Tietokanta löytyy osoitteesta:
<http://olos.ulapland.fi/hank/publiciv>

Hiutaleita
Aini Linjakumpu

Bolognasta Bagdadiin: Andalusian malli Lähi-itään

Suomi putosi puusta vain vähän aikaa sitten. Kun Suomessa elettiin vielä viikinkiaikaa, Bagdad oli tärkeä tieteellisen sivistyksen kehto maailmassa. Nykyään Bagdad on kurjistettu henkiiheveriin, kun taas Suomi ja Eurooppa voivat nauttia laaja-alaisesta ja korkealuokkaisesta koulutuksesta ja tieteestä.

Nykyinen Lähi-itä on taloudellisen ja poliittisen kurjuuden lisäksi myös koulutuksellisessa ja tieteellisessä ahdingossa. Viime vuonna julkaistu *Arab Human Development Report* antaa synkän kuvan tilanteesta: arabi-maissa tuotetaan vain prosentti maailman kirjoista ja tieteellisen tutkimuksen tekijöitä siellä on puolet maailman keskiarvosta. Kulttuurisen ja yhteisöllisen kehityksen edellytykset tällaisissa oloissa ovat dramaattisen huonot. Asiaa ei paranna Lähi-idän autoritaarinen poliittinen kulttuuri, jonka keskiössä avoin tieteellinen tutkimus tai koulutus eivät missään nimessä ole.

Eurooppalainen sivistys on paljon velkaa Lähi-idän islamilaiselle kulttuurille. Keskiäikana, jolloin katolinen kirkko tukahdutti innovatiivisen ja avoimen ajattelun, islamilaisessa maailmassa kukoisti korkeatasoinen tieteellinen ajattelu. Sen hedelmiä saatiin nauttia esimerkiksi islamilais-espanjalaisessa Andalusiaassa. Lisäksi islamilainen kulttuuri merkittävältä osaltaan transformoi antiikin perinnön takaisin eurooppalaisille. Ellei näin olisi tapahtunut, kreikkalainen filosofia tuskin olisi nykyisen eurooppalaisen ajattelun kulmakiviä.

Nykyisin Euroopan unionissa koulutus ja tiede ovat lyömäaseita kapitalistisen ja liberalistisen maailmantalouden melskeissä. Korkeakoulutuksen harmonisointi ja Bologna-prosessi pyrkivät tekemään Euroopasta kilpailukykyisemmän maanosan. Toki koulutukselle ja tieteelle annetaan joitain eurooppalaisuuden identiteetin rakentamiseen liittyviä tehtäviä ja taidetaanpa jossain puhua sivistykestäkin. Siitä huolimatta koulutuksen ja tieteen merkitys ei vaikuta kovin ylevältä markkinavetoisessa Euroopassa.

Toisinkin voisi olla. Euroopan unionin matka sotilaalliseksi ja poliittiseksi mahdiksi on pitkä. Ehkäpä eurooppalaisten pitäisikin keskittyä sotilaallis-poliittisen mahdollisuuden luomisen sijaan kulttuuristen ja sivistyksellisten edellytysten luomiseen maailman eri puolille, alkaen Lähi-idästä. Ei kolonialistisen maailmanvalloittamisen idean muodossa, vaan pikemminkin Andalusian mallin mukaan: avoin kulttuurinen synteesi edistää myös tieteen ja koulutuksen tasoa. Ja sitä kautta muutakin hyvinvointia.

Koulutus ja tiede ovat avain asioiden ymmärtämiselle sekä avain kestäväälle yhteiskunnalliselle ja poliittiselle kehitykselle. Mitä enemmän ihminen tietää ja mitä paremmin hän voi erilaisia asioita yhdistää ja suhteuttaa toisiinsa, sitä vähemmän hän on altis poliittiselle manipulaatiolle ja ääritoiminnalle. Koulutuksen ja tieteen edistäminen on parasta rauhantyötä. Sellaisen eurooppalaisuuden takana voisi hyvällä syyllä seistä.

Poimintoja Lapin yliopiston tapahtumakalenterista marras-joulukuussa 2004

MARRASKUU

8. - 25.11.2004

Teollisen muotoilun 10-vuotisjuhlanäyttely VALO-, KAJO- JA KATVE-gallerioissa (Taiteiden tiedekunta, Pohjolankatu 2, Rovaniemi)
Näyttely esittelee teollisen muotoilunlaitoksen tuotoksia kymmenen vuoden ajalta. Näyttelyssä esitellään mm. työpajaopintojen tuloksia ja erilaisia tutkimushankkeita. Näyttelysuunnitelman tekevät opiskelijat opintoihinsa kuuluvana työnä.

Ke 10.11.2004

Ikääntyvien yliopiston luento: *Islamin monimuotoinen maailma*
Klo 14.00 - 16.00, Fellman-sali, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi
Kansainvälisten suhteiden professori, politiikan tutkija, YTT Aini Linjakumpu luennoi. Luento välitetään videoneuvotteluna Muonioon.

La 27.11.2004

Väitöstilaisuus: *Väkivalta naisen elämän varjona - tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä.*
Klo 12, Fellman-sali, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi
YTL Auli Ojuri väittelee. Ojuri toimii kehittämispäällikkönä Ensi- ja turvakotien liitto ry:ssä. Väitöstilaisuuteen on vapaa pääsy.

29.11. - 16.12.2004

Gramma-maisteriohjelman opiskelijoiden yhteisnäyttely VALO- ja KATVE-gallerioissa (Taiteiden tiedekunta, Pohjolankatu 2, Rovaniemi)
KAJO-galleriassa esillä Sanna-Mari Nissilän töitä.

JOULUKUU

Ke 1.12.2004

Ikääntyvien yliopiston luento: *Joulu ja joulun perinne*
Klo 14.00 - 16.00, Fellman-sali, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi
Tutkija, FL Sirpa Karjalainen luennoi.
Sama luento pidetään Kemijärven kansalaisopistossa klo 10 - 12.
Rovaniemellä klo 14 alkava luento lähetetään videoneuvotteluna Inariin, Muonioon ja Sodankylään.

La 4.12.2004

Väitöstilaisuus: *Kohti kuulumisen maisemia*
Klo 12, Castrén-sali, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi
Kasvatustieteen lisensiaatti Seija Keskitalo-Foley väittelee. Vastaväittäjänä toimii psykologian tohtori Katri Komulainen Joensuun yliopistosta ja kustokseksena professori Päivi Naskali Lapin yliopistosta.
Väitöstilaisuuteen on vapaa pääsy.

Ke-to 8. - 9.12.2004

ABI-päivät Lapin yliopistossa
Klo 9.00 - 15.00
Yliopiston oppiaineiden esittelyjä ja tutustumista yliopistoon.

La 11.12.2004

Väitöstilaisuus: *Kosteus- ja homevauriot asuntokaupan sopimusoikeudellisena ongelmana*
OTL, VT Tiina Koskinen väittelee. Vastaväittäjänä on prof. Mika Hemmo Helsingin yliopistosta ja kustoksena prof. Ari Huhtamäki Lapin yliopistosta.
Väitöstilaisuuteen on vapaa pääsy.

Lisää ajankohtaisia
tapahtumia
nettisivuillamme:

www.ulapland.fi/tapahtumat

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO

PL 122 • 96101 ROVANIEMI

Sopimus 881414

Älä etsi. Löydä.

Merja Laitinen

HÄVÄISTYT RUUIMIT, RIKOTUT MIELET

Tutkimus lapsina läheissuhteissa
seksuaalisesti hyväksikäytettyjen
naisten ja miesten elämästä

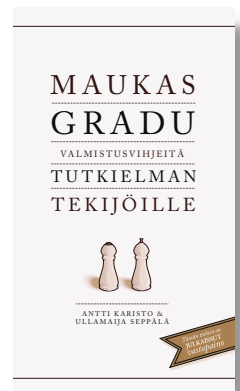
368 s. • ovh. 28,00 € • lokakuu

Antti Karisto ja
Ullamaija Seppälä

MAUKAS GRADU

Valmistusvihjeitä tutkielman
tekijöille

158 s. • ovh. 16,00 € • 2004

Paulo Freire

SORRETTUJEN PEDAGOGIIKKA

(Pedagogia do oprimido, Pedagogy
of the Oppressed)

Suom. Joel Kuortti

224 s. • ovh. 29,00 € • joulukuu

Merja Kinnunen
& Olli Löytty (toim.)

TIETEELLINEN KIRJOITTAMINEN

204 s. • ovh. 24,00 € • 2.p. 2004

Jürgen Habermas

JULKISUUDEN RAKENNEMUOTOS

Tutkimus yhdestä kansalais-
yhteiskunnan kategoriasta
(Strukturwandel der Öffentlichkeit)

Suom. Veikko Pietilä

432 s. sid. • ovh. 30,00 € • lokakuu

Hans-Georg Gadamer

HERMENEUTIikka

Ymmärtäminen tieteissä
ja filosofiassa

Toim. ja suom. Ismo Nikander

xiii + 274 s. sid. • ovh. 30,00 € • 2004

